

KE-notat 31/2010

Til: Olje- og energidepartementet

Mathilde Berg

Fra: Linn Silje Udem

Sign.: *Mathilde Berg*

Sign.: *Linn Silje Udem*

Dato: 15.9.2010

NVE 200705763-90 ke/lisu, 200706554-111 ke/mbe, 200704242-91
ke/lisu, 200703107-126 ke/mbe, 200703210-112 ke/mbe, 200703409-110
ke/mbe, 200705972-100 ke/lisu

Arkiv: 511

Kopi: Statkraft Agder Energi Vind DA, Norsk Vind Energi AS, Dalane Vind
AS, Fred. Olsen Renewables AS, Statskog SF, Lyse Produksjon AS, og
alle som har klaget.

Middelthuns gate 29

Postboks 5091 Majorstua
0301 OSLO

Telefon: 22 95 95 95

Telefaks: 22 95 90 00

E-post: nve@nve.no

Internett: www.nve.no

Org. nr.:

NO 970 205 039 MVA

Bankkonto:

7694 05 08971

Syv vindkraftverk i området Høg-Jæren/Dalane. Bjerkreim, Time, Hå og Gjesdal kommuner i Rogaland fylke. Sammenfatning og vurdering av klager på NVEs vedtak.

Innhold

1 SAMMENDRAG	3
2 INNLEDNING	4
3 SAMMENFATNING AV INNKOMNE KLAGER	4
3.1 KLAGER PÅ DE KONSESJONSGITTE VINDKRAFTVERKENE	4
3.2 MERKNADER FRA IVAR IKS	9
3.3 TILTAKSHAVERS KOMMENTARER PÅ INNKOMNE UTTALELSER	9
3.4 KLAGER PÅ AVSLAG OM KONSESJON	11
3.5 UTTALELSER FRA GJESDAL KOMMUNE OG JÆRRÅDET	12
4 NVES VURDERING AV INNKOMNE KLAGER PÅ VEDTAK OM KONSESJON	13
4.1 FYLKESDELSPAN FOR VINDKRAFT I ROGALAND OG OED OG MDS RETNINGSLINJER FOR LOKALISERING AV VINDKRAFT	13
4.2 NATURMANGFOLD	15
4.2.1 Hubro	15
4.2.2 Rovfugltrekk	17
4.2.3 Før- og etterundersøkelser	18
4.2.4 Naturtyper og planter	18
4.3 NATURMANGFOLDLOVEN OG BERN-KONVENSJONEN	19
NATURMANGFOLDLOVEN	19
BERN-KONVENSJONEN	20
4.4 LANDSKAP OG VISUELLE VIRKNINGER	20

4.5 DRIKKEVANN	21
4.6 SKYGGEKAST, REFLEKSBLINK OG STØY	22
4.7 FORNYBAR ENERGIPRODUKSJON OG ENERGIEFFEKTIVISERING	22
4.8 ANNET	23
5 NVES VURDERING AV INNKOMNE KLAGER PÅ VEDTAK OM AVSLAG PÅ KONSESJON.....	25
6 ENDRINGER I OG UTSATT FRIST FOR OPPFYLLELSE AV VILKÅR I ANLEGGSKONSESJONER AV 18.12.2009.....	27
7 STATUS I REGULERINGSPLANER.....	28
<i>STATUS SKINANSFJELLET VINDKRAFTVERK, HÅ KOMMUNE .....</i>	<i>29</i>
<i>STATUS EIKELAND-STEINSLAND, GRAVDAL OG MOI-/LAKSESVELAFJELLET VINDKRAFTVERK, BJERKREIM KOMMUNE .....</i>	<i>29</i>
8 FORHOLDET TIL ETTÅRS FRISTEN I OREIGNINGSLOVEN § 16.....	29
9 NVES KONKLUSJON.....	30

1 Sammendrag

Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) fattet 18.12.2009 vedtak om å meddele konsesjon til å bygge og drive følgende vindkraftverk med tilhørende nettilknytning;

- Skinansfjellet vindkraftverk i Hå kommune – konsesjonssøker Norsk Vind Energi AS
- Eikeland-Steinsland vindkraftverk i Bjerkreim kommune – konsesjonssøker Dalane Vind AS
- Gravdal vindkraftverk i Bjerkreim kommune – konsesjonssøker Fred. Olsen Renewables AS
- Moi-/Laksesvelafjellet vindkraftverk i Bjerkreim kommune – konsesjonssøker SAE Vind DA

Vindkraftverkene skal tilknyttes eksisterende sentralnettledning fra Kjelland til Stokkeland ved nye Bjerkreim transformatorstasjon, lokalisert øst for Holmavatnet i Bjerkreim kommune.

NVE har mottatt til sammen syv klager på vedtakene om konsesjon. NVE kan ikke se at det er fremsatt klagegrunner som gjør at NVE vil omgjøre eller oppheve vedtakene av 18.12.2009.

NVE avsto samtidig tre konsesjonssøknader om å bygge og drive følgende vindkraftverk;

- Stigafjellet vindkraftverk i Bjerkreim kommune – konsesjonssøker Statskog SF
- Ulvarudla vindkraftverk i Bjerkreim, Gjesdal og Time kommuner – konsesjonssøker Lyse Produksjon AS
- Brusali-Karten vindkraftverk i Bjerkreim, Hå og Time kommuner – konsesjonssøker Lyse Produksjon AS

NVE har mottatt til sammen tre klager på disse vedtakene. NVE kan ikke se at det er fremkommet nye forhold i klagen som gjør at NVE vil omgjøre eller oppheve våre vedtak av 18.12.2009.

Etter NVEs vurdering er det aktuelle området det eneste i Rogaland hvor forutsetningene for en betydelig konsentrert utbygging av meget gode vindkraftverk er til stede. Sentralnettet med tilstrekkelig ledig kapasitet går gjennom planområdene. Vindkraftverkene vil tilknyttes eksisterende sentralnettledning via en ny felles transformatorstasjon. NVE konstaterer at etableringen av vindkraftverkene kun medfører ca. 5 km med nye luftledninger i området. De prosjektene som er meddelt konsesjon representerer etter NVEs vurdering et nødvendig utbygningsomfang for at konsesjonærene skal kunne håndtere kostnader forbundet med de omfattende vilkår som er satt for tiltak i Forsvarets radar og kostnader ved etablering av Bjerkreim transformatorstasjon. Etter NVEs vurdering vil ikke en konsentrert utbygging være realiserbart dersom utbygningsomfanget reduseres. Utbygningsomfanget vil også gi mulighet for å gjennomføre de omfattende vilkår som er satt for å erverve kunnskap om virkninger av vindkraftverk for fugl.

I anleggskonsesjonene av 18.12.2009 satte NVE vilkår knyttet til endringer i planområdets utstrekning for å oppfylle fastsatte vilkår om fugl, drikkevann og støy. Ny avgrensning av planområdene skulle oversendes NVE innen 1.4.2010. Etter NVEs vurdering er det hensiktsmessig å avvente endelig avgrensning av planområdene til beslutningsgrunnlaget er tilstrekkelig, og legger til grunn at dette kan gjøre i forbindelse med oversendelse av detaljplan.

NVE vil på denne bakgrunn anmode OED om å endre vilkår nr. 10 eller 11 i anleggskonsesjonene av 18.12.2009. NVE vil samtidig anmode OED om å ta inn nytt vilkår i anleggskonsesjonen for Skinansfjellet vindkraftverk som sikrer drikkevannskilden Hagavatnet.

2 Innledning

NVE fattet 18.12.2009 vedtak om å meddele konsesjon til å bygge og drive Moi-/Laksesvelafjellet, Skinansfjellet, Eikeland-Steinsland og Gravdal vindkraftverk i Hå og Bjerkreim kommuner. De fire konsesjonsgitte prosjektene utgjør til sammen en installert effekt på inntil 480 MW. Samtidig avslø NVE konsesjonssøknadene for Ulvarudla, Stigafjellet og Brusali-Karten vindkraftverk i Bjerkreim, Hå, Gjesdal og Time kommuner.

Konsesjonsbehandling etter energiloven er en avveining mellom tekniske og økonomiske forhold og miljøvirkninger i vid forstand. Dersom et omsøkt anlegg ansees å være til større fordel enn ulempe for samfunnet, kan det meddeles konsesjon etter energiloven. I konsesjonsbehandlingen må mange forhold veies opp mot hverandre. Alle vesentlige forhold som kommer frem gjennom behandlingsprosessen vurderes og tas hensyn til ved skjønnsutøvelsen.

Følgende instanser har påklaget NVEs konsesjonsvedtak vedrørende Moi-/Laksesvelafjellet, Eikeland-Steinsland, Gravdal og Skinansfjellet vindkraftverk:

- Norsk Ornitologisk Forening, avd. Rogaland
- Stavanger Turistforening, hovedkontor
- Naturvernforbundet i Rogaland
- Forum for Natur og Friluftsliv, Rogaland
- Norsk Botanisk Forening, Rogalandsavdelingen
- Fylkesmannen i Rogaland

I tillegg har Jan Ivar Espeland klaget på konsesjonsvedtaket vedrørende Moi-/Laksesvelafjellet vindkraftverk.

Rogaland fylkeskommune påklaget vedtakene i brev av 27.1.2010, men denne klagen ble senere trukket.

Videre har Statskog SF påklaget NVEs avslag på konsesjonssøknad om Stigafjellet vindkraftverk. Lyse Produksjon AS har påklaget NVEs avslag på konsesjonssøknadene om Brusali-Karten og Ulvarudla vindkraftverk.

I dette notatet har NVE sammenfattet klagen, og kommentert de vesentligste klagegrunnene som er fremsatt. NVE viser til KE-notat 60/2010 Bakgrunn for vedtak av 16.12.2009 for oppsummering av saksbehandlingsprosessen, sammenfatning av innkomne uttalelser og NVEs vurderinger av de prosjektene som NVE sluttbehandlet 18.12.2009.

3 Sammenfatning av innkomne klager

3.1 Klager på de konsesjonsgitte vindkraftverkene

Rogaland fylkeskommune påklager konsesjonsvedtakene for Moi-/Laksesvelafjellet, Skinansfjellet og Gravdal vindkraftverk i brev av 27.1.2010. Klagen er begrunnet i et høyt samlet konfliktnivå i planområdene, og usikkerheten knyttet til rovfugltrekk og hekkende hubro i området.

Fylkesrådmannen har i sitt saksfremlegg til Fylkesutvalget gjort en ny gjennomgang av de tre konsesjonsgitte vindkraftverkene og vurdert prosjektene opp mot Fylkesdelplan for vindkraft i Rogaland (FDP-vind). I følge fylkesrådmannen er det ikke avdekket forhold som ut fra planfaglige vurderinger skulle tilsi endringer i status for de aktuelle områdene i FDP-vind.

Klagen ble oversendt NVE før Fylkesutvalget behandlet saken 9.2.2010. I saksutredningen fra fylkesrådmannen til Fylkesutvalget vises det til at avviket mellom NVEs konsesjonsvedtak og Fylkesdelplan for vindkraft i Rogaland er så stort at fylkesrådmannen tilrår Fylkesutvalget å påklage vedtakene.

I brev til NVE av 18.2.2010 skriver Rogaland fylkeskommune at Fylkesutvalget behandlet saken 9.2.2010, og vedtok å trekke klagen. Vedtaket ble fattet med 8 mot 7 stemmer. Det ble videre enstemmig vedtatt rullering av gjeldende fylkesdelplan for vindkraft.

På bakgrunn av dette anser NVE klagen fra Rogaland fylkeskommune som trukket.

Fylkesmannen i Rogaland skriver i brev av 26.1.2010 at de klager på vedtak om konsesjon for prosjektene Moi-/Laksesvelafjellet, Gravdal, Skinansfjellet og deler av Eikeland-Steinsland vindkraftverk. Fylkesmannen viser til at planområdene er definert som uegnet for vindkraft i Fylkesdelplan for vindkraft i Rogaland, på grunn av høy konflikt med biologisk mangfold, visuelle virkninger, friluftsliv og tap av inngrepsfrie områder. Fylkesmannen kan ikke se at det foreligger hensyn som tilsier at fylkesdelplanen skal settes til side, og mener at konsesjonsvedtakene er i strid med de føringene Miljøverndepartementet la til grunn i sitt godkjenningsbrev av fylkesdelplanen.

Fylkesmannen stiller spørsmål ved om NVE har lagt fylkesdelplanen til grunn som et styringsredskap i konsesjonsbehandlingen. Det påpekes spesielt at NVE ga sine merknader under planprosessen til fylkesdelplanen.

Fylkesmannen hevder at vedtakene er i strid med Miljøverndepartementets og Olje- og energidepartementets retningslinjer for planlegging og lokalisering av vindkraftverk. Fylkesmannen mener NVE i sine konsesjonsvedtak har sett bort fra retningslinjene, og dermed har tilsidesatt den regionale planen for vindkraft i Rogaland.

Fylkesmannen mener at kunnskapsgrunnlaget som ligger til grunn for konsesjonene ikke er tilstrekkelig, og viser til at krav til kunnskapsgrunnlaget er en av hovedpilarene i naturmangfoldloven. Videre mener Fylkesmannen at intensjonene i naturmangfoldloven ikke er fulgt i konsesjonsvedtakene, og viser til at vedtakene er i konflikt med naturtypen kystlynghei. Fylkesmannen påpeker at denne naturtypen er brukt som eksempel på en mulig utvalgt naturtype, jf. naturmangfoldloven § 53. Det kan utarbeides egen forskrift i medhold av naturmangfoldloven for å ivareta kystlynghei. Fylkesmannen mener dette eksemplet bør være retningsgivende for NVEs vurderinger. Det påpekes at kystlyngheien i planområdene til de konsesjonsgitte vindkraftverkene er av svært viktig verdi (verdi A). I NVEs vedtak etterlyses en vurdering av kystlyngheiens verdi og status i regional, nasjonal og internasjonal sammenheng.

Fylkesmannen mener at NVE i sine vedtak undervurderer de negative virkningene for landskap-, natur-, og friluftsverdier, og viser til at konsesjonsvedtakene undergraver fylkesdelplanens hovedhensikt, som er å sikre områder med høy verdi. Klager mener at dersom fylkesdelplanen skal fravikes, må det foreligge faglig dokumentasjon eller andre tungtveiende hensyn. Det påpekes videre at tilleggsutredningene og undersøkelser av hubro og rovfugl i området, styrker vurderingene som fylkesdelplanen baserer seg på.

Når det gjelder fugl, mener Fylkesmannen at NVE ikke i tilstrekkelig grad har vurdert virkningene for rovfugltrekk og hubro i planområdene. Det vises i klagen til at Norsk Ornitologisk Forening i 2008 gjorde en landsomfattende kartlegging av hubro, hvor det aktuelle utbyggingsområdet ble karakterisert som det viktigste området for hubro i Rogaland. Videre påpeker Fylkesmannen at hubro er en aktuell kandidat som prioritert art jf. naturmangfoldloven § 23. Fylkesmannen mener at NVE i konsesjonsvedtakene undervurderer virkningene for den regionale hubrobestanden. Fylkesmannen antar at en buffersone på 1000 meter fra hubroreir til nærmeste vindturbin ikke vil være et langsiktig forebyggende tiltak med god effekt, bl.a. fordi det vil bli etablert nye reirplasser innenfor territoriene.

Klager viser til NVEs vurderinger av rovfugl i området, og peker på at NVE i liten grad har vist til virkninger av vindkraftverk på bestander av lokale og trekkende rovfugl. Det understrekes at området har stor verdi for sjeldne og truede fuglearter, og Fylkesmannen er uenig med NVE om at utredningene og begrunnelsen for vedtakene er i samsvar med bestemmelsene om bærekraftig bruk i naturmangfoldloven. Fylkesmannen mener at mangel på kunnskap om konsekvensomfang kan være i strid med prinsippene om offentlig beslutningstaking jf § 8 om kunnskapsgrunlaget, og føre-var-prinsippet i § 9.

Norsk Botanisk Forening, Rogalandsavdelingen, påklager NVEs vedtak om konsesjon i brev av 28.1.2010. Foreningen viser til at planområdene er en del av uberørt natur hvor plantelivet er et viktig element, og er bekymret for eventuelle virkninger på naturmiljøet som følge av utbygging av vindkraftverk. Det vises til at veibygging i forbindelse med etablering av vindkraftverk kan medføre store inngrep og skade på plantelivet, da særlig naturtypen kystlynghei og rødlistearten klokkesøte. Foreningen påpeker at utbygging av 150 vindturbiner vil medføre ca 60 km ny vei i området.

Botanisk Forening etterlyser åpenhet og demokrati i planprosessene.

Det vises videre til konsesjonsvilkårene om før- og etterundersøkelser på fugl, og det stilles spørsmål ved om tiltakene skal være et eksperiment på vindkraftverks virkninger for fugl.

Botanisk forening er videre bekymret for visuelle virkninger, og påpeker at vindkraftverkene vil bli synlige fra store avstander da vindturbinene skal plasseres på høydedrag i landskapet.

Foreningen stiller spørsmålsteget ved hvorfor ikke tiltak som modernisering av eksisterende vannkraftverk og energiøkonomisering prioriteres fremfor utbygging av vindkraft.

Foreningen ønsker at konsesjonsvedtakene revurderes. De mener at den nye naturmangfoldloven må legges til grunn for verdisetting av naturverdiene og ved vurdering av virkningene for naturmangfoldet.

Forum for Natur og Friluftsliv, Rogaland (FNF-Rogaland) påklager de fire konsesjonsgitte vindkraftverkene i brev av 31.1.2010, på vegne av Norges Jeger- og Fiskerforbund - Rogaland, Naturvernforbundet i Rogaland, Stavanger Turistforening, Norges Speiderforbund Vesterlen krets, Sørmarkas venner, Botanisk forening, Norsk Ornitologisk forening - Rogaland og Rogaland orienteringskrets.

Klagen gjelder de definerte nei-områdene i fylkesdelplan for vindkraft, og det påpekes at klagen er prinsipiell, med hensyn til verdien av slike regionale planer. FNF-Rogaland mener samtlige vindkraftprosjekter i Rogaland skal behandles i samsvar med fylkesdelplanen. Organisasjonen stiller seg uforstående til at NVE ikke etterfølger planarbeid som de selv har anmodet om.

Det påpekes i klagen at NVE og Rogaland fylkeskommune må være føre-var, og at ny kunnskap som fremkommer må legges til grunn for myndighetenes beslutninger. Det vises til at det foreligger ny

informasjon i nei-områder hvor konsesjon er gitt, og FNF-Rogaland mener den nye informasjonen kan bryte med Bern-konvensjonen.

Naturvernforbundet i Rogaland påklager de fire konsesjonsgitte vindkraftverkene i brev av 1.2.2010. Naturvernforbundet påpeker at utbyggingsgraden av fornybar energi i Rogaland er blant de høyeste i Norge, noe som har medført en omfattende nedbygging av vassdragene i fylket. Videre vises det til at Regjeringen og Stortinget har bestemt at tap av naturmangfold skal stanses innen 2010, samtidig som Regjeringen har vedtatt et samlet mål om 30 TWh økt fornybar energi og energieffektivisering innen 2016.

Naturvernforbundet hevder det vil være umulig å innfri målet om å stanse tap av naturmangfold, dersom det skal bygges ut arealkrevende vindkraft i naturområder på land. Naturvernforbundet mener potensialet for energieffektivisering og fornybar produksjon som vil gi ingen eller små naturinngrep, må tas ut først. De viser videre til at offshore vindkraft vil ha et stort produksjonspotensial med et betydelig lavere konfliktnivå enn vindkraft på land. Naturvernforbundet er av den oppfatning at vindkraftkonsesjonene er i strid med nasjonale mål om vern av uberørt natur.

Naturvernforbundet viser videre til fylkesdelplan for vindkraft, og legger til grunn at NVE har akseptert det faglige grunnlaget i konfliktavveiningene, da NVE ikke fremmet innsigelse til fylkesdelplanen. Organisasjonen finner det oppsiktsvekkende at NVEs vedtak ikke er i samsvar med den godkjente fylkesdelplanen. Det etterlyses en dokumentasjon på at naturverdiene i konsesjonsområdene er mindre nå enn da fylkesdelplanen ble utarbeidet.

Naturvernforbundet viser til at kystlynghei er en nasjonalt truet naturtype, og at de største og mest sammenhengende lyngheiene finnes på Høg-Jæren/Dalane. Organisasjonen mener NVE i konsesjonsvedtakene bagatelliserer virkningene for kystlynghei i området, og at en vindkraftutbygging vil fragmentere naturtypen og tilhørende truede arter.

Naturvernforbundet påpeker at utbyggingsområdet er et kjerneområde for hubro. Organisasjonen mener at konsesjonsvilkårene om at vindturbiner ikke skal plasseres nærmere enn 1000 meter fra nærmeste kjente hubroreir, vil ha liten effekt da hubropar veksler mellom flere reirplasser innenfor et stort territorium. Videre viser Naturvernforbundet til at det er liten kunnskap om hubros kollisjonsrisiko med vindturbiner, og at arealinngrep og ferdsel vil kunne forsterke trusselen mot bestanden. Organisasjonen viser i den forbindelse til føre-var prinsippet i naturmangfoldloven.

Naturvernforbundet mener NVEs vedtak er i strid med bestemmelser i naturmangfoldloven og med plan- og bygningslovens bestemmelser om regional planlegging. Naturvernforbundet krever at konsesjonsvedtakene oppheves og at lokaliseringen av vindkraftanlegg skjer innenfor rammene til fylkesdelplan for vindkraft i Rogaland.

Stavanger Turistforening (STF) skriver i brev av 28.1.2010 at de mener at NVEs vedtak undergraver fylkesdelplan for vindkraft, og at vedtakene signaliserer en negativ utvikling for fremtidig forvaltning av de kystnære heiområdene i Rogaland. STF påklager Moi-/Laksesvelafjellet, Skinansfjellet og Gravdal vindkraftverk, og den delen av planområdet til Eikeland-Steinsland som ligger i et nei-område i fylkesdelplanen.

STF viser til at vindkraftverkene ligger i nei-områder i fylkesdelplanen. Ifølge foreningen er områdene uegnet til vindkraft på grunn av store virkninger for naturverdier, biologisk mangfold, landskap og friluftsliv. Foreningen mener det kan etableres vindkraft innenfor de definerte ja-områdene i fylkesdelplanen.

Norsk Ornitologisk Forening, avdeling Rogaland (NOF), påklager de fire konsesjonsgitte vindkraftverkene i brev av 26.1.2010.

NOF begrunner klagen med at det aktuelle området utgjør et kjerneområde for hubro både i Rogaland og i Norge, og at det er påvist et omfattende rovfugltrekk i området. NOF mener en utbygging av vindkraftverk vil kunne få store negative virkninger både for hubroen og rovfugltrekket i området. Foreningen viser videre til at alle de konsesjonsgitte vindkraftverkene, med unntak av Eikeland-Steinsland, ligger i nei-områder i fylkesdelplanen for vindkraft i Rogaland. Foreningen påpeker at en utbygging vil medføre betydelige inngrep og habitatfragmentering i ellers inngrepsfrie områder i fylket. NOF mener at en utbygging vil kunne få vesentlige negative følger for fuglearter og biologisk mangfold.

NOF er ikke enig med NVE om at formålet i naturmangfoldloven, da særlig føre-var prinsippet, er ivaretatt gjennom prosessene som ligger til grunn for et konsesjonsvedtak. Foreningen mener at NVE, ved å meddele konsesjon i områder som er kjerneområder for hubro og trekkområde for rovfugl, ikke har ivaretatt formålet i naturmangfoldloven.

NOF er positiv til undersøkelsene som er gjort om hubro og rovfugl i området, men mener det er for lite å kun legge én feltsesong til grunn for vurderingene i vedtakene. Foreningen viser i denne sammenheng til at Norge høsten 2009 fikk kritikk fra Bern-konvensjonen angående vindkraftverk og havørn på Smøla, med anbefalinger om bl.a. å styrke utredningsprosessen og kvaliteten på konsekvensutredningene.

NOF er skeptisk til NVEs konsesjonsvilkår om oppfølgende undersøkelser. NOF mener at det isteden burde vært stilt ytterligere krav om forundersøkelser for å vurdere om virkningene av etablering av et vindkraftverk er akseptabelt. Videre etterlyser NOF en vurdering av hvilke konsekvenser det eventuelt skal få dersom etterundersøkelser viser at vindkraftverkene gir uakseptable negative virkninger for fugl.

Foreningen viser videre til vindkraftverket på Smøla, og mener det er feilaktig fremstilt i Bakgrunn for vedtak når NVE skriver at det var NVE som tok initiativ til at NINA igangsatte forskning på virkninger av vindkraft på fugl. NOF mener de stilte krav om oppfølgende undersøkelser fra starten, men at NVE ikke var villige til å få gjennomført slike undersøkelser før etter flere år. Sett i lys av dette, er NOF kritisk til NVEs konsesjonsvilkår om før- og etterundersøkelser.

NOF understreker at utbyggingsområdet og områder videre sørover i Rogaland lenge har vært kjent som et kjerneområde for hubro. Foreningen mener NVE ikke har dokumentert påstanden om at det ikke er gjennomført like omfattende undersøkelser av hubro andre steder i Rogaland. NOF viser til at de har gjennomført kartlegging av hubro i Rogaland over lengre tid, og at en nasjonal kartlegging av hubro i 2008 viser at det aktuelle området er et nasjonalt kjerneområde for hubro. Videre mener NOF at konsesjonsvilkåret om en 1000 meters buffersone fra kjente hubroreir til nærmeste vindturbin ikke er et tilstrekkelig tiltak for å redusere mulige virkninger for hubro.

NOF viser til at det i tilleggsutredningen for hubro er foreslått å kable eksisterende luftledninger som et avbøtende tiltak. NOF viser til sin høringsuttalelse til tilleggsutredningen, hvor de var skeptisk til dette tiltaket, da de antok at kraftledningene hadde andre eiere enn tiltakshaverne. NOF bemerker at NVE ikke har vurdert kabling av eksisterende luftledninger i Bakgrunn for vedtak, og antar at det derfor ikke er et realistisk tiltak. NOF mener at tiltaket aldri burde vært presentert dersom det ikke er gjennomførbart, og at det er et misvisende tiltak som kan gi et feilaktig bilde av konsekvensene.

NOF viser til at de siden 2004 har gjennomført undersøkelser av rovfugltrekk fra Matningsdal og Lassaskaret, og påpeker at ut fra deres tellinger fremstår Skinansfjellet også som et viktig område for

trekkende rovfugl, da særlig for myrhauk og vepsevåk. NOF mener vindturbinene på Skinansfjellet og de tre andre konsesjonsgitte prosjektene vil stå i trekkledet til fuglene.

Jan Livar Espeland skriver i brev av 18.1.2010 at han er nabo til Moi-/Laksesvelafjellet vindkraftverk. Espeland er bekymret for skyggekast, refleksblink og støy fra vindkraftverket, i tillegg til verdiforringelse av sin eiendom. Espeland er videre opptatt av visuelle virkninger fra vindkraftverket, da han mener at vindkraftverket på grunn av sin beliggenhet på et høydedrag vil være et dominerende landskapselement.

Espeland mener et vindkraftverk i området vil være et naturinngrep, og det blir videre stilt spørsmålstegn ved at NVE ikke har tatt hensyn til Rogaland fylkeskommune i vedtakene. Espeland stiller også spørsmålstegn ved konsesjonær Statkraft Agder Energi Vind DA sitt statlige eierskap og deres forhold til NVE i den sammenheng.

3.2 Merknader fra IVAR IKS

IVAR IKS viser i brev av 31.12.2009 til konsesjonsvilkår nr 7, "Drikkevann" i anleggskonsesjonene til Eikeland-Steinsland og Moi-/Laksesvelafjellet vindkraftverk. IVAR etterlyser et tilsvarende krav i anleggskonsesjonen til Skinansfjellet vindkraftverk, da det i følge fig 5.2 (kart) i konsesjonsdokumentet er planlagt en vindturbin rett innenfor eller i grensen for nedbørsfeltet til drikkevannskilden ved Hagavatnet. IVAR viser til tilleggsutredningene fra tiltakshaverne fra mai 2009, hvor det ble presisert at vindturbiner og veier ville bli plassert utenfor nedbørsfeltet. IVAR ber NVE om å ta opp problemstillingen med konsesjonær Norsk Vind Energi AS.

NVE oppfatter ikke uttalelsen fra IVAR IKS som en klage på vedtakene, men vil likevel kommentere uttalelsen nedenunder.

3.3 Tiltakshavers kommentarer på innkomne uttalelser

Konsesjonærene Norsk Vind Energi AS, SAE Vind DA, Fred. Olsen Renewables AS og Dalane Vind AS har i brev av 26.3.2010 gitt sine felles kommentarer til klagen som er innkommet på Skinansfjellet, Moi-/Laksesvelafjellet, Gravdal og Eikeland-Steinsland vindkraftverk.

Konsesjonærene har følgende merknader til de innkomne klagen;

Lokalbefolkning og lokale myndigheter er positive

Det påpekes at det utover lokale organisasjoner, kun er én grunneier som har påklaget vedtakene. Konsesjonærene tolker fravær av klager fra grunneiere, naboer og lokalbefolkning som at prosjektene er tatt godt i mot i lokalmiljøet.

Det vises videre til positive kommunestyrevedtak i Hå og Bjerkreim kommuner. I Bjerkreim kommune har 16 av 17 representanter i kommunestyret gått inn for en utbygging av Moi-/Laksesvelafjellet, Gravdal og Eikeland-Steinsland vindkraftverk, og i Hå kommune har 33 av 33 representanter i kommunestyret anbefalt en utbygging av Skinansfjellet vindkraftverk.

Forholdet til fylkesdelplanen

Konsesjonærene viser til at de fleste klagerne henviser til at vedtakene er i strid med Fylkesdelplan for vindkraft i Rogaland. Konsesjonærene påpeker i den sammenheng at Rogaland fylkeskommune ved fylkesutvalget i møte 9.2.2010 fattet vedtak om å trekke Rogaland fylkeskommunes klage på vedtakene, og at fylkeskommunen dermed ikke har valgt å følge den nåværende fylkesdelplanen. Videre ble det i møte i fylkesutvalget 9.2.2010 vedtatt at arbeidet med rullering av fylkesdelplanen

skal startes opp umiddelbart. Konsesjonærene mener dette er positivt, og at mer detaljert og utfyllende kunnskap kan integreres i planen.

Konsesjonærene viser videre til MDs godkjenningbrev av fylkesdelplanen av 9.1.2009. I brevet påpekes det bl.a. at konsesjonsbehandlingen er basert på mer detaljert og utfyllende kunnskap innhentet gjennom KU, og at det kan bli gitt avslag på konsesjon til prosjekter som i fylkesdelplanen er vurdert til ja-områder og at det kan bli gitt konsesjon til prosjekter som ligger i nei-områder.

Konsesjonærene mener med bakgrunn i ovenstående, at fylkesdelplan for vindkraft i Rogaland ikke kan tillegges avgjørende vekt i klagebehandlingen.

Konsekvenser for naturmiljø

Rovfugltrekk

Konsesjonærene viser til klagen som omtaler rovfugltrekket i området og påpeker at NVEs konsesjonsvedtak i hovedsak hensyntar utpekte konfliktområder jf. Ambios rovfuglundørsøkelser i 2007. Videre vises det til at SAE Vind har engasjert NINA for å kartlegge termikkområder for rovfugltrekket ved planområdet til Moi-/Laksesvelafjellet vindkraftverk.

Hubro

Konsesjonærene viser til klagen som omhandler hubro i området og viser videre til tilleggsutredningene hvor fagutredner anbefaler en buffersone på 1000 meter mellom kjente reirlokalteter for hubro og nye vindturbiner, veier og kraftledninger. Det vises til at NVE har lagt denne buffersonen til grunn i konsesjonsvedtakene og satt vilkår om en buffersone for å minimere virkningene for hubro. Konsesjonærene er positive til en slik buffersone, og støtter NVEs konsesjonsvilkår om å redusere planområdene for å ta hensyn til hubro. Det vises videre til at konsesjonærene nå er i dialog med fagmiljøer for fugl for å komme i gang med ytterligere undersøkelser av hubro.

Kystlynghei

Det vises til klagen som omhandler virkninger for kystlynghei, og konsesjonærene påpeker at de vil ivareta kystlyngheien på en best mulig måte. Konsesjonærenes tiltak for kystlynghei vil presenteres i en plan for landskap og miljø.

Klokkesøte

Når det gjelder klokkesøte, påpeker konsesjonærene at de vil søke å redusere virkningene for klokkesøte ved å unngå å anlegge veier i områder med konsentrasjoner av klokkesøte. Hvordan dette skal ivaretas, vil bli presentert i plan for landskap og miljø.

Samarbeid mellom aktørene og fordelene ved en konsentrert utbygging

Det vises til at konsesjonærene for de fire vindkraftverkene har inngått et samarbeid om videre felles planlegging, og at det er intensjoner om å fortsette samarbeidet gjennom bygging og drift av anleggene. Et samarbeid mellom konsesjonærene kan gi en rekke fordeler som optimalisert turbinplassering, reduserte naturinngrep, reduserte administrasjonskostnader, reduserte investeringskostnader, reduserte driftkostnader og økt gjennomføringsevne.

Konsesjonærene ber om at klagen ikke tas til følge. Det påpekes at dersom resultatet av klagebehandlingen medfører vesentlige endringer i forhold til NVEs konsesjonsvedtak, vil konsesjonærene vurdere om formålet med samarbeidet er gjennomførbart.

Norsk Vind Energi AS har i brev av 30.3.2010 gitt kommentarer til klagen som retter seg mot Skinansfjellet vindkraftverk.

Rovfugl

Norsk Vind Energi viser til at planområdet til Skinansfjellet vindkraftverk tidligere var et ja-område i fylkeskommunale planer for vindkraft, blant annet i Egnethetsanalyse for vindkraft i Rogaland. Skinansfjellet ble imidlertid endret til et nei-område i FDP-vind på grunn av føre-var tankegang i forbindelse med mulige konflikter med rovfugltrekket i området. Norsk Vind Energi påpeker at de underveis har stilt spørsmål ved bakgrunns materialet for endringen fra ja til nei-område, da det ikke finnes noen referanser som begrunner denne endringen.

Norsk Vind Energi viser til at Ambio AS gjennomførte undersøkelser av rovfugltrekket høsten 2007, etter at Rogaland fylkeskommune hadde avsluttet sitt utkast til fylkesdelplanen. Ambios resultater fra undersøkelsen ble derfor ikke inkludert i fylkesdelplanen. Norsk Vind Energi viser til at MD i sitt godkjenningbrev av fylkesdelplanen skriver at rovfuglstudien til Ambio bør vektlegges som nytt underlag når fylkesdelplanen skal revideres.

Ambios undersøkelse viser at det er minst rovfugl i planområdet til Skinansfjellet, sammenlignet med de andre prosjektene som er konsesjonssøkt i området. Ambio har heller ikke anvist Skinansfjellet som et konfliktområde for rovfugl. Norsk Vind Energi mener derfor at status for Skinansfjellet i fylkeskommunale planer bør endres fra nei til ja, og at mulige virkninger for rovfugltrekk ved Skinansfjellet bør anses som akseptable.

Redusert planområde

Norsk Vind Energi viser til at de opprinnelig søkte om Skinansfjellet vindkraftverk med en kapasitet på 100 MW, men at prosjektet i NVEs konsesjonsvedtak ble redusert til 90 MW for å ta hensyn til registrerte reirlokalteter for hubro. Det opprinnelige planområdet er beskåret i nord for å kunne følge fagutreders anbefalinger om en 1000 meters buffersone mellom reirlokaltet og nærmeste vindturbin.

Norsk Vind Energi mener at NVE har gjort et viktig grep når det i konsesjonene er satt vilkår om avbøtende tiltak i form av slike buffersoner i planområdene. Foruten virkninger for hubro, vil en innskrenkning planområdet også redusere virkningene både i forbindelse med støy og visuell påvirkning.

3.4 Klager på avslag om konsesjon

Lyse Produksjon AS påklager NVEs vedtak om avslag på Brusali-Karten og Ulvarudla vindkraftverk i brev av 3.2.2010.

Lyse Produksjon AS legger følgende momenter til grunn for klagen:

- Prosjektene er lønnsomme ut fra beliggenhet og vindforhold.
- Deler av Ulvarudla ligger i ja- og kanskjeområder i FDP-vind.
- Inngrep i naturen vil kunne reduseres med avbøtende tiltak.
- Prosjektene har positive grunneiere og kommuner.

- 300 kV-nettet som går gjennom området har ledig kapasitet
- Lyse Produksjon kan samarbeide om transformatorstasjon med andre aktører i området.
- Lyse har gjennomføringsevne, kunnskap og mulighet til å løfte store prosjekter.
- Lyse har betydelige vannkraftressurser som kan samkjøres med utbygd vindkraft.

Dersom vedtaket om avslag til Ulvarudla vindkraftverk opprettholdes, ønsker Lyse Produksjon subsidiært å fremme deler av Ulvarudla vindkraftverk, dvs. et mindre vindkraftverk kalt Måkaknuten. Prosjektet er på 66 MW og ligger i stor grad innenfor ja- og kanskjeområder i FDP-vind. Vindkraftverket er planlagt knyttet til nye Bjerkreim transformatorstasjon via kabel fra Moi-/Laksesvelafjellet vindkraftverk. Lyse Produksjon ber OED om å vurdere prosjektet.

Statskog SF påklager NVEs vedtak om avslag på konsesjonssøknad for Stigafjellet vindkraftverk i brev av 28.1.2010.

NVE la i vedtaket avgjørende vekt på at kostnadene ved den omsøkte nettilknytningen til Kyllingstad transformatorstasjon og opptransformering fra 22 kV til 300 kV i stasjonen er meget store. Statskog har gjort en ny gjennomgang av nettilknytningen til prosjektet, og vurdert en ny nettløsning som de mener er økonomisk forsvarlig. Nettløsningen skal også, i følge Statskog, ivareta hensyn til miljø i området.

Den nye nettløsningen skisseres som følger:

- Et 36 kV jordkabelanlegg fra Stigafjellet vindkraftverk som tilknyttes planlagt transformatorstasjon for Moi-/Laksesvelafjellet vindkraftverk. Traseen for jordkabelanlegget vil følge den planlagte adkomstveien til Stigafjellet og eksisterende adkomstvei og kraftledningstrasé til Urdalsnipa. På sørsiden av Røyselandvatnet vil jordkabelen legges i skogsmark og traseen vil bli tilpasset terrenget.
- Kostnaden for kabelanlegget er beregnet til 9,4 MNOK. Dersom det velges 22 kV som driftsspennning på Moi-/Laksesvelafjellet vindkraftverk, vil kostnadene for en trevikingstrafa komme i tillegg. Dette er en kostnad på 1 til 1,5 MNOK.
- Statskog mener at innmatingen fra Stigafjellet vindkraftverk ikke vil medføre andre endringer i planlagt nettløsning for de konsesjonsgitte vindkraftverkene. Statskog er inneforstått med at de må betale anleggsbidrag for et felles nettanlegg for tilknytningen til Bjerkreim transformatorstasjon.

Den foreslåtte løsningen har i følge Statskog vært drøftet med konsesjonær av Moi-/Laksevelafjellet vindkraftverk, SAE Vind. SAE Vind er, i følge Statskog, positiv til løsningen.

Kabeltraseén berører en ny grunneier som ikke tidligere har vært berørt av Stigafjellet vindkraftverk. Han skal i følge Statskog være kontaktet, og er positiv til løsningen med jordkabel over sin eiendom. Kabeltraseen er ikke administrativt eller politisk behandlet i Bjerkreim kommune.

Statskog mener at den nye nettløsningen er et nytt moment som er relevant i klagebehandlingen av Stigafjellet vindkraftverk, og ber om at søknaden behandles på nytt ut fra den skisserte nettløsningen.

3. 5 Uttalelser fra Gjesdal kommune og Jærrådet

Gjesdal kommune skriver i brev til NVE av 6.4.2010 at det er et bredt politisk flertall i Gjesdal kommune for å utvikle fornybar energi i kommunen. Det vises til at Ulvarudla vindkraftverk vil kunne

få stor betydning for kommunen i form av utvikling av lokalsamfunnet og nye arbeidsplasser. Gjesdal kommune ber derfor om en ny vurdering av søknaden.

Vedlagt brevet fra Gjesdal kommune, finnes det en uttalelse fra Jærrådet ved ordførerne i Time, Klepp, Hå og Gjesdal. I uttalelsen gir de sin støtte til Lyses klage på avslag på konsesjonssøknaden for Ulvarudla vindkraftverk. Jærrådet mener at forholdene på Ulvarudla ligger svært godt til rette for etablering av vindkraft og påpeker at det må gjennomføres aktive tiltak dersom den politiske målsettingen om å produsere mer fornybar energi innen 2020 skal nås.

NVE anser ikke uttalelsene fra Gjesdal kommune og Jærrådet som klager på vedtaket, men som støtte til Lyse Produksjons klage på avslaget på søknad om Ulvarudla vindkraftverk.

4 NVEs vurdering av innkomne klager på vedtak om konsesjon

NVE har mottatt til sammen syv klager på konsesjonsvedtakene som ble fattet 18.12.2009. NVE kommenterer de anførte klagegrunnene tematisk. NVE har kommentert de forhold som NVE mener er av vesentlig betydning.

For NVEs vurderinger av vindkraftverkene vises det til Bakgrunn for vedtak av 16.12.2009.

4.1 Fylkesdelsplan for vindkraft i Rogaland og OED og MDs retningslinjer for lokalisering av vindkraft

Rogaland fylkeskommune har utarbeidet fylkesdelsplan for vindkraft i Rogaland – ytre del (FDP-vind). Denne planen ble vedtatt av Fylkestinget i Rogaland 18.9.2007, og godkjent av Miljøverndepartementet 8.1.2009. Analyseområdene i FDP-vind er vurdert etter hvor store negative virkninger etablering av vindkraft antas å ha for miljø- og samfunnsinteresser (ja-, nei- og kanskjeområder). For ytterligere informasjon om planen, og NVEs vurderinger av FDP-vind, vises det til Bakgrunn for vedtak.

Fylkesrådmannen har i sitt saksfremlegg til Fylkesutvalgets behandling av saken 9.2.2010 gjort en ny gjennomgang av de tre konsesjonsgitte vindkraftverkene Gravdal, Moi-/Laksesvelafjellet og Skinansfjellet og vurdert prosjektene opp mot FDP-vind. Planområdene er definert som uegnet for vindkraft i FDP-vind, og Fylkesrådmannen viser til at årsaken til dette er høy konflikt med biologisk mangfold, visuelle virkninger, friluftsliv og tap av inngrepsfrie områder. Fylkesrådmannen kan ikke se at det foreligger hensyn som tilsier at fylkesdelsplanen skal settes til side, og anbefaler Fylkesutvalget å påklage vedtakene.

Klagen fra Rogaland fylkeskommune ble oversendt NVE i forkant av Fylkesutvalgets behandling av saken. NVE konstaterer at Fylkesutvalget 9.2.2010 vedtok å trekke klagen.

Flere av klagerne reagerer på at NVEs vedtak ikke er i samsvar med FDP-vind. Det stilles spørsmål ved hvorfor NVE har oppfordret til å utforme en regional plan for vindkraft som ikke er tatt hensyn til i konsesjonsbehandlingen. Det stilles også spørsmål ved at NVE ikke fremmet innsigelse til fylkesdelsplanen.

Miljøverndepartementet (MD) og Olje- og energidepartementet (OED) fastsatte i juni 2007 ”Retningslinjer for planlegging og lokalisering av vindkraftverk (T-1458). I retningslinjene oppfordres fylkene til å utarbeide regionale planer for vindkraft.

NVE har i brev til Fylkesordføreren i Rogaland av 30.10.2003 kommentert egnethetsanalysen for vindkraft i Rogaland og overordnede planer for vindkraft. Av brevet går det frem at NVE er skeptisk

til slike planer ettersom det ikke er mulig å ta høyde for alle de faktorer som kan påvirke ett enkelt prosjekt i en overordnet plan.

Arbeidet med fylkesdelsplanen for vindkraft i Rogaland startet formelt i august 2005. NVE deltok i prosjektgruppen under planarbeidet, og uttalte seg til planprogrammet i brev av 7.4.2006. Av uttalelsen går det frem at NVE var spesielt opptatt av tema som vindforhold og kapasitet i kraftledningsnettet. NVE deltok ikke i arbeidet med å analysere og verdisette aktuelle arealer for vindkraft. Utgangspunktet for NVE var å holde seg orientert om prosessen. NVE har ikke oppfordret til utarbeidelse av regionale planer eller sluttet seg til fylkesdelplanens anbefalinger.

I klagenes anførsel det at NVE ikke har lagt fylkesdelplanen til grunn som et styringsredskap i konsesjonsbehandlingen. Fylkesrådmannen mener at konsesjonsvedtakene er i strid med de føringene MD la til grunn i sitt godkjenningsbrev av fylkesdelplanen. Flere av klagerne krever at konsesjonsvedtakene oppheves og at vindkraftprosjektene behandles i samsvar med fylkesdelplanen. Naturvernforbundet mener NVEs vedtak er i strid med plan- og bygningslovens bestemmelser om regional planlegging. Fylkesmannen mener at vedtakene er i strid med MDs og OEDs retningslinjer for planlegging og lokalisering av vindkraftverk.

I henhold til plan- og bygningsloven og retningslinjene fra MD og OED, skal godkjente regionale planer legges til grunn for fylkeskommunal virksomhet og være retningsgivende for kommunal og statlig planlegging og virksomhet i fylket. Regionale planer vil, i følge retningslinjene, være godt egnet til overordnede og helhetlige vurderinger av aktuelle områder for vindkraftutbygging, og skal styrke grunnlaget for en hensiktsmessig planlegging og lokalisering av vindkraftverk i en region.

MD viser i godkjenningsbrevet til fylkesdelplanen til retningslinjene som påpeker at konsesjonssystemet er et sentralt virkemiddel for å oppfylle nasjonale energipolitiske mål. Det påpekes at dette innebærer at konsesjonsmyndigheten også må vektlegge andre forhold enn de hensyn som i planene er vektlagt ut fra regionale vurderinger og prioriteringer. Det fremgår av retningslinjene at prosjekter som ligger innenfor et område som i fylkesdelplanen er vurdert til å ha akseptabelt konfliktpotensial, kan bli avslått, og at det kan bli gitt konsesjon til prosjekter som ligger utenfor slike områder. En godkjent fylkesdelsplan kan derfor ikke tolkes som bindende for NVE. Dette er også bakgrunnen for at NVE ikke fant grunn til å fremme innsigelse til fylkesdelplanen. NVE konstaterer at Skinansfjellet, Gravdal, Moi-/Laksesvelafjellet og deler av Eikeland-Steinsland vindkraftverk er angitt som nei-områder i planen. Etter NVEs vurdering er området med de konsesjonsgitte vindkraftverkene det eneste området i Rogaland hvor forutsetningene er til stede for en konsentrert utbygging av meget gode vindkraftverk. Etter NVEs vurdering er konsesjonsvedtakene verken i strid med MDs og OEDs retningslinjer eller plan- og bygningslovens bestemmelser om regional planlegging.

Stavanger Turistforening mener områdene er uegnet til vindkraft på grunn av store virkninger for naturverdier, biologisk mangfold, landskap og friluftsliv. Naturvernforbundet etterlyser dokumentasjon på at naturverdiene i konsesjonsområdene er mindre nå enn da fylkesdelplanen ble utarbeidet. NVE vil i denne sammenheng vise til MDs godkjenningsbrev til fylkesdelplanen av 8.1.2009 hvor det påpekes at konsesjonsbehandlingen er "basert på mer detaljert og utfyllende kunnskap innhentet gjennom konsekvensutredninger og høringer av konkrete prosjekter, herunder konsekvensene av eventuell nettførsterkning og hensynet til lokale synspunkter". Det ble i forbindelse med søknadene og konsekvensutredningene av prosjektene fremskaffet en betydelig mengde informasjon om mulige virkninger for ulike fagtema, herunder virkninger for naturverdier, biologisk mangfold, landskap og friluftsliv. Etter NVEs vurdering gir konsekvensutredningene, sammen med tilleggsutredninger, mottatte merknader, møter og befaringer et tilfredsstillende grunnlag for å vurdere virkningene av de omsøkte vindkraftverkene.

4.2 Naturmangfold

4.2.1 Hubro

Buffersone

Fylkesmannen, Naturvernforbundet og NOF mener at en buffersone på 1000 meter fra hubrorcir til nærmeste vindturbin trolig ikke vil være et langsiktig forebyggende tiltak med god effekt, bl.a. fordi det vil bli etablert nye reirplasser innenfor territoriene, og fordi hubropar veksler mellom flere reirplasser innenfor et territorium.

NVE viser til tilleggsutredningene, hvor et av temaene var tiltak for å redusere eventuelle negative virkninger for hubro. I utredningene foreslås det en buffersone fra kjente reirlokalteter til nærmeste turbin. Buffersonen på 1000 meter er satt med bakgrunn i at de aktuelle hubroene i området i gjennomsnitt har avstand fra reir til nærmeste bebyggelse på ca 1000 meter. Videre viser satellittdata fra merkede hubroer i området at det er størst aktivitet nær reirplassene i hekkeperioden. Etter NVEs vurdering kan vindturbiner nær reirplassene utgjøre en større kollisjonsrisiko enn vindturbiner lenger unna. NVE legger til grunn at en 1000 meters buffersone kan være et tilstrekkelig tiltak for å unngå forstyrrelser på hubroens reirlokalteter og redusere kollisjonsrisikoen til et minimum.

NVE vil for øvrig vise til Naturvernforbundets og FNF-Rogaland sine høringsuttalelser til bl.a. Gravdal vindkraftverk. Her påpekte organisasjonene at dersom det skulle gis konsesjon i nærheten av reirlokalteter for hubro, måtte det gjennomføres avbøtende tiltak i form av at veier eller tekniske installasjoner ikke blir etablert nærmere enn 600 meter fra hekkeplassene.

NVE er kjent med at Fylkesmannen i Rogaland i 2008 ga tilsagn om midler til bygging og utsetting av åtte rugekasser for hubro i Rogaland. Det var lokale ornitologer som på privat initiativ søkte om støtte for tiltaket, og seks av rugekassene ble plassert innenfor de aktuelle planområdene på Høg-Jæren/Dalane. I tilsagnet fra Fylkesmannen ble det satt vilkår om at det skulle utarbeides en rapport for hekkesesongen 2009, og at Fylkesmannen skulle være med på å bestemme hvordan kassene skulle brukes etter denne sesongen. NVE er videre kjent med at det i ettertid har blitt stilt spørsmål ved prosjektet, bl.a. fordi det ikke ble innhentet tillatelse fra grunneierne om utplassering av rugekassene og at verken tiltakshaverne for vindkraftverkene eller berørte kommuner ble informert. NVE tar til etterretning at det her foreligger ulike interesser mellom de som ville utplassere rugekasser og prosjektplanlegging av vindkraftverkene. NVE konstaterer at rugekassene ble fjernet våren 2010 etter ønske fra grunneierne. Ved fastsettelse av vilkår om 1000 meters buffersoner fra kjente reirlokalteter for hubro, la NVE til grunn de reirlokaltetene som var registrert i tilleggsutredningene. NVE legger til grunn at dette er naturlige reirlokalteter og ikke rugekasser i planområdene.

Undersøkelser og kjerneområde

NOF og Naturvernforbundet påpeker at utbyggingsområdet og områder videre sørover i Rogaland lenge har vært kjent som et kjerneområde for hubro. NOF kan ikke slutte seg til NVEs vurdering om at det ikke er gjennomført like omfattende undersøkelser av hubro andre steder i Rogaland. NOF viser til at de har gjennomført kartlegging av hubro i Rogaland over lengre tid, og påpeker at en nasjonal kartlegging av hubro i 2008 viser at det aktuelle området også er et nasjonalt kjerneområde for hubro.

NVE er kjent med at hubrobestanden i Rogaland har vært kartlagt over flere år, og at hekkebestanden i fylket ble anslått til 100-150 par i 1985¹. Røv og Jacobsen² antydet i 2007 at dette bestandstallet trolig

¹ R. Roaldkvam (1985): Hubroen *Bubo bubo* i Rogaland. *Vår Fuglefauna* 8: 28-32

² K.O. Jacobsen og N. Røv (2007): Hubro på Sleneset og vindkraft. NINA Rapport 264

lå noe lavere. NVE er videre kjent med at Oddane m. fl.³, på vegne av NOFs landskartlegging i 2008, justerte bestandstallene for fylket til 85-122 territorier. Her går det frem at Jæren fjellbygd, som planområdene ligger innenfor, er en del av det området i Rogaland som trolig har størst bestand av hubro. Rapporten påpeker også at det er sannsynlig at tettheten av hubro er like stor også i tilsvarende områder utenfor dette overvåkningsfeltet.

Når det gjelder NVEs vurdering om mangel på tilsvarende undersøkelser i Rogaland og Norge forøvrig, vil NVE vise til Naturforvalterens omfattende kartlegging av hubroens habitatbruk og adferd, ved hjelp av satelittsendere i planområdene. Etter hva NVE er kjent med, er tilsvarende undersøkelser kun gjennomført på Solværøyene i Lurøy kommune i Nordland. NVE finner derfor ikke grunn til å endre vurderingen om at det er usikkerhet knyttet til hvilken verdi undersøkelsesområdet, herunder planområdene, har sammenlignet med andre områder i Rogaland og Norge for øvrig.

Virksomheter for hubrobestanden og kollisjonsrisiko

Fylkesmannen mener at NVE ikke har vurdert virkningene for hubro i planområdene tilstrekkelig, og at NVE i konsesjonsvedtakene undervurderer virkningene for den regionale hubrobestanden.

NVE vil her vise til tilleggsutredningen for hubro som la til grunn at med opprinnelig utbyggingsløsning for de syv omsøkte vindkraftverkene, ville totalt seks hubropar bli berørt av vindturbiner som var planlagt bygget nærmere enn 1000 meter fra reirplassene. Dette ble av fagutredere beregnet å få negative virkninger for ca 5 % av hubrobestanden i Rogaland. Videre påpekes det i tilleggsutredningen at det viktigste er å holde inngrepene i god avstand fra reirplassene, da reirplassene er nøkkelområder for å opprettholde bestanden.

NVE konstaterer at det innenfor planområdene til Moi-/Laksesvelafjellet og Gravdal vindkraftverk ikke finnes bekreftede reirlokalteter for hubro. Etter NVEs vurdering kan ikke disse vindkraftverkene antas å gi vesentlige negative virkninger for den lokale hubrobestanden. Når det gjelder planområdene til Skinansfjellet og Eikeland-Steinsland vindkraftverk, er de reirlokaltetene som er bekreftet innenfor planområdene, hensyntatt gjennom vilkår om buffersoner på 1000 meter mellom turbin og reirlokaltet. Etter NVEs vurdering vil buffersoner redusere mulige negative virkningene for hubrobestanden. NVE konstaterer at konsesjonærene innen fristen 1.4.2010 oversendte justerte planområder hvor kjente reirlokalteter for hubro var hensyntatt gjennom 1000 meters buffersoner.

NVE vil videre vise til Bakgrunn for vedtak, kapittel 6 "NVEs vurdering av konsekvensvurderingene for vindkraftverkene". Konsekvensutredningene skal være beslutningsrelevante og skal omhandle temaer som er viktige å få tilstrekkelig belyst før det treffes et vedtak. I tillegg skal utredningene i hovedsak baseres på eksisterende informasjon og eventuelt suppleres med feltbefaringer. NVE vil understreke at det i tilknytning til disse sakene ble gjort et betydelig kartleggingsarbeid av blant annet bestandstetthet for hubro og rovfugltrekket.

NVE kan ikke slutte seg til Fylkesmannens vurdering om at eventuelle virkninger for hubro i planområdene ikke er tilstrekkelig vurdert. Etter NVEs vurdering kan etablering av buffersoner være et tilstrekkelig tiltak for å forhindre at lokale hubrobestander påvirkes.

Kabel

NOF viser til at det i tilleggsutredningen for hubro er foreslått å kable eksisterende luftledninger som et avbøtende tiltak. NOF skrev i sin høringsuttalelse til tilleggsutredningen at de var skeptisk til dette tiltaket, da de antok at kraftledningene hadde andre eiere enn tiltakshaverne. NOF bemerker at NVE

---

³ B. Oddane, O. Undheim og O. Undheim (2008): Hubro i Rogaland – resultat fra fylkeskartleggingen 2008

ikke har vurdert tiltaket, og antar at det derfor ikke er et realistisk og gjennomførbart tiltak. NOF mener at tiltaket aldri burde vært presentert dersom det ikke er gjennomførbart, og at det kan gi et feilaktig bilde av konsekvensene.

NVE vil understreke at det ikke er uvanlig at konsesjonssøker foreslår andre løsninger i utredningene enn det NVE vektlegger i en helhetsvurdering av konsesjonssøknader. Når det gjelder NOFs høringsuttalelse om at kabling av eksisterende luftledninger ikke er gjennomførbart på grunn av eierskapet til ledningen, anså NVE ikke dette som relevant kommentere i Bakgrunn for vedtak. Etter NVEs vurdering er ikke kabling av eksisterende luftledninger et aktuelt avbøtende tiltak for hubro, da hengeisolatorer og isolasjon av stolpetransformatorer er mer aktuelle tiltak. Dette er en type tiltak NVE vil vurdere i forbindelse med en søknad om fornyelse av den aktuelle områdekonsesjonen.

4.2.2 Rovfugltrekk

Fylkesmannen peker på at NVE i sine vurderinger i liten grad har vist til virkninger av vindkraftverk på bestander av lokale og trekkende rovfugl.

NVE presiserer i Bakgrunn for vedtak at det er vanskelig å si noe om de faktiske virkningene av vindkraft på fugl, og at kunnskapsgrunnlaget om mulige virkninger av vindturbiner på trekkende fugl i Norge er beskjedent. NVE vil videre vise til den felles tilleggsutredningen som tiltakshaverne har gjort på rovfugl og rovfugltrekk i og ved planområdene. Begrepet trekkfugl innebærer at hele eller deler av populasjonen gjør sesongmessige trekkbevegelser. Det er vanlig at en viss andel av populasjonen ikke trekker, og at en annen del består av trekkfugler. Hos noen arter, som for eksempel vandrefalk, hønehauk, havørn og kongeørn, er voksne fugler mer stasjonære eller har kortere trekkbevegelser sammenlignet med ungfugler. Når det gjelder vindkraftverks virkninger på bestander av trekkende fugler, er dette derfor særlig vanskelig fordi det ikke er kjent hvilken bestand fuglene tilhører. Etter NVEs vurdering er det nødvendig med mer erfaringsbasert kunnskap om vindkraftverks virkninger på fugl, og det synes derfor klart at undersøkelser av virkninger på fugletrekk ved vindkraftverk er nødvendig for å øke kunnskapsgrunnlaget.

NOF er positiv til undersøkelsene som er gjort på rovfugl i området, men presiserer at de mener det er for lite å legge én feltsesong til grunn for vurderingene. NOF viser til at de siden 2004 har gjennomført undersøkelser av rovfugltrekk fra Matningsdal og Lassaskaret, og viser til at Skinansfjellet også fremstår som et viktig område for trekkende rovfugl basert på deres tellinger. Myrhauk og vepsevåk nevnes spesielt. NOF mener vindturbinene på Skinansfjellet og de tre andre konsesjonsgitte prosjektene vil stå i trekkledet til fuglene.

NVE vil vise til Bakgrunn for vedtak, kapittel 7 "Naturmiljø og biologisk mangfold". NVE har under behandlingsprosessen vært oppmerksom på NOFs undersøkelser av rovfugltrekk i området. Det var blant annet med bakgrunn i dette at NVE fastsatte krav om tilleggsutredninger til de syv tiltakene. NVE ba da spesielt om en beskrivelse av hva som var nytt i Ambios kartlegging av rovfugltrekk i planområdene fra 2007⁴ sammenlignet med Mjølnes rapport om rovfugltrekk ved Lassaskaret fra 2006⁵. Ambios rapport peker på noen områder som med bakgrunn i tetthetsvurderinger antas å ha kollisjonspotensial for rovfugl. Områdene som trekkes frem baserer seg både på resultatene fra 2007, tidligere års erfaringer, herunder Mjølnes rapport fra 2006, og kunnskap om hvordan rovfugl beveger seg i denne type landskap. NVE konstaterer at trekkretninger og hovedtrekklinjer kan variere fra

⁴ Ambio Miljørådgivning (2008): Kartlegging av rovfugl i og ved planlagte vindparker i Sør-Rogaland høsten 2007

⁵ K.R. Mjølnes (2006): Rovfugltrekket ved Lassaskaret høsten 2006

sesong til sesong, men NVE har i vurderingene lagt til grunn at Ambios resultater gir et tilstrekkelig grunnlag til å kunne utpeke viktige funksjonsområder og hovedruter for rovfugltrekket. NVE finner ingen grunn til å endre vår vurdering av viktige områder for trekkende rovfugl og stasjonære fuglearter. NVE konstaterer at konsesjonær SAE Vind i brev av 26.3.2010, iht. vilkår 6 og 11 i anleggskonsesjonen til Moi-/Laksesvelafjellet, har oversendt et justert planområde som hensyntar hovedtermikkområdet for trekkende rovfugl. SAE Vind oppgir i brevet at de også vil gjøre konkrete vurderinger av eventuell kollisjonsfare for rovfugl ved hvert enkelt turbinpunkt i de utsatte områdene.

4.2.3 Før- og etterundersøkelser

NOF er skeptisk til NVEs krav om oppfølgende undersøkelser på fugl, da de mener at det isteden burde vært stilt ytterligere krav om førundersøkelser for å vurdere om virkningene av etablering av et vindkraftverk er akseptable.

NVE viser til Bakgrunn for vedtak, kapittel 7.8, hvor vi påpeker at kunnskapen om virkninger av vindturbiner på trekkende fugl og hubro er beskjedent. Etter NVEs vurdering er det viktig med ytterligere undersøkelser av mulige effekter på hubro og fugletrekk. NVE fastsatte derfor i konsesjonsvilkårene av 18.12.2009 at de pågående undersøkelsene om hubro og rovfugl skal videreføres. Førundersøkelsene vil kunne gi økt kunnskap om artenes bruk av området og benyttes som sammenligningsgrunnlag for resultatet av pålagte etterundersøkelser. Dette vil gi grunnlag for å vurdere eventuelle virkninger av vindkraftverk for artene etter utbygging. Rammen for og innhold i undersøkelsene skal utformes i samarbeid med, og godkjennes av, NVE.

Botanisk Forening viser til konsesjonsvilkårene om før- og etterundersøkelser for fugl og stiller spørsmål om tiltakene skal være et eksperiment for virkninger for fugl. NOF etterlyser en vurdering av hvilke virkninger det evt. skal få dersom etterundersøkelser viser at vindkraftverkene gir uakseptable negative virkninger for fugl.

NVE vil her vise til energiloven § 10-4, første ledd, som gir NVE hjemmel til i særlige tilfeller å endre fastsatte vilkår av hensyn til allmenne interesser.

NVE vil videre vise til fastsatte konsesjonsvilkår om 1000-meters buffersoner for å unngå forstyrrelser på hubroens reirlokalteter i og nær planområdene, fjerning av planlagte vindturbiner i områder som er antatt å være viktige for rovfugl, merking med fugleavvisere på luftledning. Hensyn til rødlistede arter i hekketiden skal ivaretas gjennom plan for landskap og miljø. Etter NVEs vurdering kan disse tiltakene redusere eventuelle forstyrrelser, kollisjonsfare og habitatforringelse for fugl, og forhindre at bestander påvirkes vesentlig som en følge av etablering av vindkraftverkene. Etter NVEs vurdering er det nødvendig med før- og etterundersøkelser i disse konkrete sakene for å styrke kunnskapsgrunnlaget om vindkraftverkens eventuelle virkninger for hubro og trekkende rovfugl.

4.2.4 Naturtyper og planter

Fylkesmannen påpeker at kystlyngheien i planområdene til de konsesjonsgitte vindkraftverkene er av svært viktig verdi. Det etterlyses, i NVEs vedtak, en vurdering av kystlyngheiens verdi og status i regional, nasjonal og internasjonal sammenheng.

NVE har i Bakgrunn for vedtak lagt til grunn at kystlynghei er en nasjonal og internasjonal viktig naturtype. Når det gjelder kystlyngheiens regionale verdi og status, konstaterer NVE i Bakgrunn for vedtak at kystlynghei er en direkte truet naturtype, og viser videre til bl.a. Fylkesmannens og fagutreders tilstandsvurderinger av kystlynghei i de ulike planområdene. NVE har i vurderingene konstatert at kystlynghei er en dominerende naturtype i planområdene til vindkraftverkene, og gjort en

konkret vurdering av i hvilken grad kystlynghei er preget av gjengroing og fragmentering innenfor de enkelte planområdene. Etter NVEs vurdering, er det ikke behov for å gjøre en ytterligere vurdering av kystlyngheiens verdi og status.

Naturvernforbundet og Botanisk Forening viser til at kystlynghei er en nasjonalt truet naturtype, og at de største og mest sammenhengende lyngheiene finnes på Høg-Jæren/Dalane. Organisasjonene mener at en vindkraftutbygging vil fragmentere naturtypen og tilhørende truede arter. NVE konstaterer at utbygging av vindkraftverk med tilhørende veger kan gi negative virkninger for naturtyper, vegetasjon og flora, men etter NVEs vurdering er ikke vegbygging udelt negativt for forekomstene av kystlynghei, da vegnettet vil bidra til å lette arbeidet med å drive skjøtsel av naturtypen. NVE finner ikke grunnlag for å endre vurderingen i Bakgrunn for vedtak. NVE viser videre til vilkår om Plan for landskap og miljø, hvor konsesjonærene skal beskrive hvordan landskap- og miljøforhold, herunder skjøtsel av kystlynghei og truede plantearter, skal ivaretas i anleggs- og driftperioden.

Fylkesmannen mener at vedtakene er i konflikt med naturtypen kystlynghei. Fylkesmannen påpeker at denne naturtypen er brukt som eksempel på en mulig utvalgt naturtype, jf. naturmangfoldloven § 53, som det kan bli aktuelt å utarbeide egen forskrift for å ivareta. Fylkesmannen mener at dette eksemplet bør være retningsgivende for NVEs vurderinger.

NVE er oppmerksom på at Miljøverndepartementet i sitt informasjonsskriv om naturmangfoldloven trekker kystlynghei frem som et eksempel på en utvalgt naturtype som det kan bli aktuelt å utarbeide en egen forskrift for å ivareta. NVE konstaterer at kystlynghei i forslaget fra Direktoratet fra naturforvaltning som ble sendt på offentlig høring 23.3.2010, ikke er én av fem foreslåtte utvalgte naturtyper etter naturmangfoldloven. Når det gjelder NVEs vurdering av naturtyper og kystlynghei, er dette videre omtalt i Bakgrunn for vedtak, kapittel 7.8.

4.3 Naturmangfoldloven og Bern-konvensjonen

Naturmangfoldloven

Flere av klagerne mener at formålet i naturmangfoldloven ikke er ivaretatt gjennom prosessene som ligger til grunn for konsesjonsvedtakene, og viser bl.a. til at området har stor verdi for sjeldne og truede fuglearter. Det påpekes at mangel på kunnskap om virkningsomfang kan være i strid med prinsippene i naturmangfoldloven om offentlig beslutningstaking jf. § 8 om kunnskapsgrunnlaget, og føre-var prinsippet i § 9.

Naturmangfoldloven har som grunnleggende formål å bidra til at hensynet til naturmangfoldet integreres i forvaltningen i ulike forvaltningssektorer. Naturmangfoldloven lovfester en rekke sentrale miljøforvaltningsprinsipper som blant annet kunnskapsbasert forvaltning og føre-var-prinsippet.

Konsekvensutredninger og de omfattende undersøkelser som ble gjennomført på hubro og rovfugl i og ved planområdene gir etter NVEs skjønn et meget tilfredsstillende beslutningsgrunnlag. Det er i disse sakene brukt betydelige midler for å kartlegge blant annet rovfugltrekk og reirlokalteter for hubro. NVE anser derfor at de utredningsprosesser som er gjennomført er i tråd med de krav naturmangfoldloven stiller til kunnskapsgrunnlag før beslutning fattes. Videre er NVE av den oppfatning at det på bakgrunn av føre-var prinsippet forelå tilstrekkelig kunnskap til å fatte vedtak i sakene. NVE vil videre påpeke at det i konsesjonene er satt vilkår om tiltak for å redusere mulige forstyrrelser, kollisjonsfare og habitatforringelse for fugl. NVE finner på denne bakgrunn ikke grunn til å endre vurderingen om at kunnskapsgrunnlaget er tilstrekkelig for å avgjøre sakene. NVE mener at kunnskapsgrunnlaget i disse sakene er tilstrekkelig tatt i betraktning tiltakenes karakter og risiko for skade på naturmangfoldet. Tiltakene er etter NVEs vurdering behandlet i samsvar med prinsippene for offentlig beslutningstaking i naturmangfoldloven §§ 7-12.

Bern-konvensjonen

FNF-Rogaland viser til at det foreligger ny informasjon i nei-områder i FDP-vind hvor konsesjon er gitt, og mener den nye informasjonen kan medføre en mulig konflikt med Bern-konvensjonen. NVE legger til grunn at den nye informasjonen FNF-Rogaland viser til, er informasjon som har kommet frem i forbindelse med de gjennomførte undersøkelsene av hubro og rovfugl i planområdene.

Norges forpliktelser etter Bern-konvensjonen til å verne om naturmiljøet anses som gjennomført og ivaretatt i den nasjonale lovgivning som offentlige sektormyndigheter er underlagt, herunder naturmangfoldloven. Naturmangfoldloven pålegger, som nevnt ovenfor, NVE å utøve myndigheten i tråd med prinsippene for offentlig beslutningstaking i §§ 7-12. Naturmangfoldloven forvaltes av Miljøverndepartementet som øverste myndighet og Direktoratet for naturforvaltning (DN) som fagmyndighet. Konsesjon til vindkraftverk vurderes i dag på bakgrunn av omfattende prosesser hvor forholdet mellom den konkrete vindkraftutbyggingen og naturmiljøet blir utredet og vurdert. Miljøhensyn er viktig å ivareta i avveiningen av om konsesjon skal gis. For å styrke NVEs beslutningsgrunnlag, blir forholdet mellom vindkraftutbygging og naturmiljø også vurdert av ansvarlig sektormyndighet, både gjennom merknader i høringsprosesser og tematiske konfliktvurderinger.

I forbindelse med de gjennomførte undersøkelsene av hubro og rovfugl i planområdene, ble informasjonen sammenfattet i tilleggsutredningene og sendt på høring til aktuelle instanser. NVE konstaterer at de nye opplysningene i sakene ble sendt på offentlig høring og forelagt ansvarlig sektormyndighet (DN). Informasjonen som fremkom av tilleggsutredningene inngikk i NVEs beslutningsgrunnlag. Som nevnt ovenfor anser NVE kunnskapsgrunnlaget for å være tilstrekkelig, og at vedtakene er fattet i tråd med naturmangfoldloven.

NOF viser i sin klage til at Norge i 2009 fikk kritikk fra Bern-konvensjonen angående havørn og vindkraftverket på Smøla. I medhold av Bern-konvensjonen ble det anbefalt å styrke utredningsprosessene og kvaliteten på utredningene.

NVE konstaterer at det var organisasjonen Birdlife, som bl.a. omfatter NOF, som høsten 2009 ba om at det ble åpnet sak mot Norge. Birdlife mener at vindkraftanlegget på Smøla er i strid med Norges forpliktelser etter Bern-konvensjonen. Organisasjonen pekte på virkningene av vindkraftverket for fuglelivet, i første rekke havørn. Norske myndigheter, herunder NVE, påpekte i sin saksutredning til Bern-konvensjonen at forskningsresultatene fra Smøla viser en positiv bestandsutvikling for havørn både på Smøla og Norge. Videre ble det vist til det omfattende forskningsprosjektet på Smøla som kan gi økt kunnskap om vindkraftverk og fugl. NVE konstaterer at landene tilknyttet Bern-konvensjonen i november 2009 besluttet at det ikke skulle åpnes sak mot Norge. NVE tar til etterretning at det samtidig ble vedtatt en anbefaling, hvor Norge oppfordres til bl.a. å bruke erfaringene og kunnskapen fra prosjektet på Smøla i andre prosjekter, og til å akseptere behovet for avbøtende tiltak på Smøla. Det ble videre oppfordret til vurdering av kumulative effekter av vindkraftverk, og til å styrke før- og etterundersøkelser av vindkraftutbygging.

4.4 Landskap og visuelle virkninger

Botanisk Forening er bekymret for visuelle virkninger, og påpeker at vindkraftverkene kommer til å bli synlige fra store avstander da vindturbinene skal plasseres på høydedrag.

NVE vil her vise til Bakgrunn for vedtak, hvor det påpekes at vindturbiner er høye konstruksjoner som kan bli et dominerende element som kan endre landskapets karakter. NVE konstaterer at de fleste vindkraftverk planlegges i områder som i utgangspunktet er preget av få tekniske inngrep, og vindturbinene vil ofte plasseres på høydedrag med gode vindforhold. Vindturbinene kan bli synlige fra relativt store deler av regionen, men forhold som avstand og topografi vil påvirke vindkraftverkernes

synlighet og dominans. I tillegg er det store områder som vindturbinene ikke vil være synlige fra. NVE konstaterer at de konsesjonsgitte vindkraftverkene ikke vil være et dominerende landskapselement sett fra områder med store befolkningskonsentrasjoner.

Espeland er nabo til Moi-/Laksesvelafjellet vindkraftverk og er spesielt opptatt av visuelle virkninger, da han mener at vindkraftverket på grunn av sin beliggenhet på et høydedrag vil være et dominerende landskapselement.

NVE konstaterer at Espelands eiendom ligger nordøst for Moi-/Laksesvelafjellet vindkraftverk, og øst for Røyslandsvatnet. Huset på eiendommen ligger ca. to km fra de nærmeste vindturbinene i vindkraftverket. Vindturbinene vil være i naturlig utsynsretning fra bebyggelsen, og flere vindturbiner vil være synlige fra Espelands eiendom. Etter NVEs vurdering kan vindkraftverket oppleves som dominerende fra eiendommen.

NVE kan ikke se at Botanisk Forening og Espeland har fremmet argumenter som vil endre vår vurdering av visuelle virkninger i Bakgrunn for vedtak. Etter NVEs vurderinger vil visuelle virkninger sjeldent være et avgjørende argument mot etablering av vindkraftverk.

4.5 Drikkevann

IVAR viser til konsesjonsvilkår nr 7, "Drikkevann" i anleggskonsesjonene til Eikeland-Steinsland og Moi-/Laksesvelafjellet vindkraftverk. IVAR etterlyser et tilsvarende krav i anleggskonsesjonen til Skinansfjellet vindkraftverk, da det i følge figur 5.2 i konsesjonsdokumentet er planlagt en vindturbin rett innenfor eller i grensen til nedbørsfeltet til drikkevannskilden ved Hagavatnet.

NVE konstaterer at det i utredningen til Skinansfjellet vindkraftverk fremgår at det er planlagt én vindturbin innenfor nedbørsfeltet til Hagavatnet. Imidlertid ble NVE før konsesjon ble gitt, gjort kjent med at tiltakshaver Norsk Vind Energi AS på bakgrunn av uttalelser fra IVAR ønsket å justere plasseringen av den ene vindturbinen, slik at den ikke er plassert i nedbørsfeltet til Hagavatn. NVE la denne justeringen til grunn ved fastsettelse av konsesjonsvilkår til Skinansfjellet vindkraftverk, og vurderte det ikke som hensiktsmessig å sette eget vilkår om tiltak for å sikre drikkevannskilden Hagavatnet. Årsaken til at den aktuelle turbinen er tegnet inn i figur 5.2 (kart) i konsesjonsdokumentet er at det på konsesjonstidspunktet ikke forelå et oppdatert kart av den justerte planløsningen. I henhold til vilkår nr. 10 i anleggskonsesjon meddelt Norsk Vind Energi AS, fikk NVE innen 1.4.2010 oversendt et justert planområde for Skinansfjellet vindkraftverk. I justeringen er det hensyntatt fastsatte vilkår knyttet til fugl og støy. Det endrete planområdet viser ikke plassering av vindturbiner eller internveier. NVE legger til grunn at endelig utbyggingsløsning ikke vil være klarlagt før det er gjennomført detaljerte vindmålinger med tilhørende simuleringer, og det er sluttet kontrakt med turbinleverandør. NVE finner derfor ikke grunnlag for å be om et mer detaljert kart på nåværende tidspunkt.

For å sikre drikkevannskilden Hagavatnet, vil NVE anmode OED om å ta inn følgende vilkår i anleggskonsesjonen for Skinansfjellet vindkraftverk:

"Konsesjonær skal avklare, i samarbeid med IVAR, hvilke eventuelle tiltak som må iverksettes for å sikre drikkevannskilden ved Hagavatnet. Tiltakene skal forelegges NVE før anleggsarbeidet igangsettes. Ved uenighet skal saken forelegges NVE for avgjørelse."

4.6 Skyggekast, refleksblink og støy

Espeland er bekymret for skyggekast, refleksblink og støy som følge av en etablering av Moi-/Laksesvelafjellet vindkraftverk. Eiendommen, Gnr. 56/ Bnr. 4, ligger ca. to km nord for vindkraftverkets nærmeste planlagte turbin.

NVE vil vise til at det er utført både teoretiske og faktiske skyggekastberegninger for vindkraftverket. Beregningene viser at ingen boliger i eller i nærheten av planområdet utsettes for faktisk skyggekast over de danske grenseverdiene på mer enn ti timer faktisk skyggekast per år.

Refleksblink kan oppstå når solen reflekteres i blanke flater på turbinbladene. Turbinbladenes roterende bevegelse vil da gjøre at refleksjonen oppfattes som lysblink. NVE konstaterer at refleksblink fra vindturbiner erfaringsvis opptrer sjeldent. Normalt vil refleksvirkningen fra vindturbinene halveres første driftsår.

NVE konstaterer at etablering av Moi-/Laksesvelafjellet vindkraftverk som omsøkt vil medføre støy over anbefalt grenseverdi på $L_{den} = 45$ dBA for totalt 16 bygninger. Av de 16 bygningene er ca. 12 boliger/gårdsbruk, og resten fritidsboliger. Boligen til Espeland er én av disse, med et beregnet støynivå på $L_{den} = 46$ dBA. NVE satte med bakgrunn i ovennevnte, vilkår i anleggskonsesjon av 18.12.2009 knyttet til reduksjon av støynivået ved de bygningene som er eksponert for støyverdier over gjeldende retningslinjer. NVE satte også som vilkår at konsesjonær innen 1.4.2010 skulle oversende NVE et justert planområde for å oppfylle fastsatte vilkår om fugl, drikkevann og støy. NVE mottok i brev av 26.3.2010 SAE Vind sitt svar på sistnevnte vilkår. Det fremgår her at de foreløpig kun har justert planområdet med utgangspunkt i hensynet til fugl. Årsaken til dette er at forholdet til støy og drikkevann er avhengig av videre arbeid og detaljplanlegging, og de ønsker derfor å utsette eventuell fjerning av vindturbiner til beslutningsgrunnlaget er tilstrekkelig. NVE konstaterer at støynivået ved nærliggende bebyggelse er avhengig av blant annet hvilken vindturbin som velges. Videre vil ikke endelig utbyggingsløsning være klarlagt før det er gjennomført detaljerte vindmålinger med tilhørende simuleringer, og det er sluttet kontrakt med turbinleverandør. Etter NVEs vurdering er det hensiktsmessig å avvente endelig avgrensning av planområdet basert på hensynet til drikkevann og støy til beslutningsgrunnlaget er tilstrekkelig. For ytterligere vurderinger av dette, se kapittel 6 nedenfor.

NVE konstaterer at Espeland ikke vil bli eksponert for skyggekast over grenseverdiene i de danske retningslinjene. Når det gjelder støynivå legger NVE til grunn at fastsatt vilkår i anleggskonsesjon av 18.12.2009 vil redusere virkninger knyttet til støy ved Espelands bolig. NVE vil gjøre en endelig vurdering av støyvirkningene i forbindelse med godkjenning av detaljplanen, jf. vilkår nr. 3 i anleggskonsesjonen.

For ytterligere vurderinger av støyvirkninger fra blant annet Moi-/Laksesvelafjellet vindkraftverk, vil NVE vise til kapittel 7.9 i Bakgrunn for vedtak.

4.7 Fornybar energiproduksjon og energieffektivisering

Naturvernforbundet påpeker at utbyggingsgraden av fornybar energi i Rogaland er blant de høyeste i Norge, på grunn av omfattende utbygging av vassdrag i fylket. Videre vises det til at Regjeringen og Stortinget har vedtatt at tap av naturmangfold skal stanses innen 2010. Samtidig har Regjeringen vedtatt et samlet mål om 30 TWh økt fornybar energiproduksjon og energieffektivisering innen 2016. Naturvernforbundet mener det vil være umulig å innfri målet om å stanse tap av naturmangfold dersom det skal bygges ut arealkrevende vindkraft i naturområder på land. Naturvernforbundet mener potensialet for energieffektivisering og fornybar produksjon med ingen eller små naturinngrep, må tas

ut først. Naturvernforbundet mener vindkraftkonsesjonene er i strid med nasjonale mål om vern av uberørt natur.

NVE vil vise til at Regjeringen har vedtatt at det skal satses på nye fornybare energikilder som nødvendige tiltak for å redusere de norske utslippene av klimagasser og for å oppnå en mer bærekraftig utvikling. Elektrisitetsproduksjon fra vindkraftverk innebærer, i motsetning til fossile energikilder, ingen direkte utslipp av klimagasser. Derfor er det en målsetting at vindkraft skal utgjøre en andel av den nye fornybare elektrisitetsproduksjonen i Norge. Dette er i tråd med Norges forpliktelser i forbindelse med blant annet Klimakonvensjonen og Kyoto-protokollen. Vindkraftverk på land, sammen med små vannkraftverk, er det mest realistiske alternativet for å produsere mer elektrisitet fra fornybare energikilder. Etter NVEs vurdering kan en utbygging av 5000-6000 MW vindkraft på land være en illustrasjon på hva som kan bygges i Norge med hensyn til nettkapasitet. Dette tilsvarer ca. 1800 - 2200 vindturbiner, og til sammenligning har Danmark per i dag ca 5300 vindturbiner på land. Etter NVEs vurdering vil ikke en utbygging i denne størrelsesorden være uforenlig med nasjonale mål om vern av uberørt natur.

Botanisk Forening stiller spørsmål ved hvorfor ikke tiltak som modernisering av eksisterende vannkraftverk og energiøkonomisering prioriteres fremfor utbygging av vindkraft. NVE er enig i at det finnes gode alternativer til utbygging av vindkraft, men at dette ikke nødvendigvis ekskluderer utbygging av vindkraft til fordel for andre energiteknologier. NVE konstaterer at det finnes svært mange planer om utbygging av fornybar energi, herunder både vannkraft og vindkraft, og at det i tillegg gjennomføres energiøkonomiserende tiltak både i private husholdninger og i industrien. Etter NVEs vurdering vil vindkraft, sammen med energiøkonomisering og andre energiteknologier, være med å bidra til oppfyllelse Norges energipolitiske målsetninger.

Naturvernforbundet mener at offshore vindkraft har et stort produksjonspotensial med et betydelig lavere konfliktnivå enn vindkraft på land. NVE vil her presisere at vindkraftverk til havs per i dag har betydelig høyere investerings- og driftskostnader enn vindkraftverk på land. I tillegg er teknologien for vindkraftverk til havs fremdeles i en tidlig fase. Etter NVEs vurdering er det per i dag kun testanlegg til havs som på kort sikt er aktuelle i Norge. NVE antar at offshore vindkraftverk vil ha et begrenset omfang frem mot 2025. NVE vil vise til at Regjeringen i 2009 presenterte en nasjonal strategi for fornybar energiproduksjon til havs, og at Stortinget i 2010 vedtok en ny lov om fornybar energiproduksjon til havs (havenergiloven). Strategien og havenergiloven innebærer at fornybar energiproduksjon først kan etableres etter at staten har åpnet bestemte områder for søknader om konsesjon. Åpning av areal skal baseres på strategiske konsekvensutredninger. En direktoratsgruppe bestående av DN, Kystverket, Fiskeridirektoratet, Oljedirektoratet og NVE har påbegynt vurderingen av arealer som kan være aktuelle for strategiske konsekvensvurderinger. Dette vil sikre at alle relevante interesser blir vurdert tidlig. Det er etter NVEs vurdering ikke grunnlag for å si at vindkraftverk til havs vil gi færre virkninger enn vindkraftverk på land.

4.8 Annet

Verdiforringelse av eiendom

Espeland er bekymret for at Moi-/Laksesselvfjellet vindkraftverk kan medføre verdiforringelse av hans eiendom. Espelands eiendom ligger ca. to km nord for vindkraftverket, og NVE konstaterer at flere vindturbiner vil være synlige fra eiendommen. Etter NVEs vurdering vil lyd fra vindkraftverket kunne oppfattes fra nærliggende eiendommer, herunder Espelands bolig. Det er etter NVEs vurdering også flere andre forhold som vil kunne påvirke markedsverdien av boliger, herunder generell økonomisk aktivitetsendring i influensområdet for vindkraftverket. Etter det NVE er kjent med er det

ikke påvist vesentlig endring i verdien på boliger som er etablert i nærheten av et vindkraftverk. Fordelene for samfunnet som helhet ved etablering av Moi-/Laksesvelafjellet vindkraftverk, vil etter NVEs vurdering overstige eventuelle ulemper for Espelands eiendom. NVE kan ikke se at det har fremkommet nye opplysninger i Espelands klage som tilsier at NVEs vedtak skal endres eller omgjøres.

Saksbehandlingsprosess

Botanisk Forening etterlyser åpenhet og demokrati i planprosessene, også utover de påklagede enkeltsakene. NVE vil her vise til den omfattende saksbehandlingsprosessen, hvor både melding og søknad med konsekvensutredning sendes på offentlig høring og kunngjøres i Norsk lysningsblad og aktuelle lokale aviser. Under begge høringsrundene gjennomføres det møter med lokale og regionale myndigheter og folkemøter. Etter NVEs vurdering er NVEs behandling av vindkraftsaker åpne, grundige og forutsigbare prosesser som sikrer medvirkning fra berørte samfunnsinteresser og likebehandling av planlagte prosjekter. NVE deler ikke klagers syn om mangel på åpenhet og demokrati i planprosessene i forbindelse med konsesjonsbehandlingen av vindkraftverkene.

NVEs deltagelse i forskning på fugl

NOF hevder det er feilaktig fremstilt i Bakgrunn for vedtak når det skrives at det var NVE som tok initiativ til at NINA igangsatte forskning på virkninger av vindkraft på fugl. NOF mener de stilte krav om oppfølgende undersøkelser fra starten, men at NVE ikke var villig til å gjøre slike undersøkelser før etter flere år. Sett i lys av dette, er NOF kritisk til NVEs konsesjonsvilkår om før- og etterundersøkelser.

NVE vil her vise til rapporten "Vindkraft og miljø - en erfaringsgjennomgang"⁶. Med bakgrunn i de fem første vindkraftkonsesjonene som ble gitt i Norge, og før nevneverdig vindkraftutbygging ble igangsatt, gjennomførte NVE, DN og RA i 2003 en vurdering av miljøvirkninger fra vindkraft. Her ble vindkraft og fugl framholdt som et tema med forskningsbehov. NVE konkluderte i samråd med NINA med at det ikke var oppfølgende undersøkelser det var behov for, men forskning over mange år. NVE har hvert år siden 2003 gitt forskningsmidler til temaet. For å øke forskningsomfanget har NVE også tatt en rekke initiativ overfor Forskningsrådet. Vi viser bl.a. til brev av 13.8.2003⁷ underskrevet av NVE, MD, DN, EBL (nå Energi Norge) og Statkraft, som argumenterer for oppstart av forskning. Inntil til et større prosjekt ble igangsatt, har NVE og Statkraft sikret en løpende forskning innenfor temaet. Med bakgrunn i ovennevnte, deler ikke NVE NOFs syn om at NVEs initiativ til forskning på fugl og vindkraft er feilaktig fremstilt i Bakgrunn for vedtak.

Forholdet til statlig eide selskaper

Espelands stiller spørsmål ved Statkraft Agder Energi Vind DA (SAE Vind) sitt statlige eierskap og deres forhold til NVE. NVE vil her vise til at statlig eierskap i et kommersielt selskap som søker konsesjon om vindkraftverk, ikke er relevant for NVEs konsesjonsbehandling. NVE behandler søknader fra statlige selskaper på lik linje med andre selskaper. NVE deler ikke Espelands syn på at SAE Vinds statlige eierskap er problematisk med hensyn til NVEs konsesjonsbehandling av selskapets søknad.

---

⁶ Norges vassdrags- og energidirektorat; Riksantikvaren; Direktoratet for naturforvaltning (2003). Vindkraft og miljø – en erfaringsgjennomgang. Rapport fra et utredningsprosjekt.

⁷ Referanse NVE 200302287-1

5 NVEs vurdering av innkomne klager på vedtak om avslag på konsesjon

NVE har mottatt til sammen tre klager vedrørende vedtakene om avslag på konsesjon som ble fattet 18.12.2009. NVE har kommentert de forhold som er vurdert til å ha betydning for klagebehandlingen.

For NVEs vurderinger av vindkraftverkene, viser vi til Bakgrunn for vedtak av 16.12.2009.

Brusali-Karten og Ulvarudla vindkraftverk

Lyse Produksjon AS legger følgende momenter til grunn for klagen om avslag på søknad om Ulvarudla og Brusali-Karten vindkraftverk:

- Prosjektene er lønnsomme ut fra beliggenhet og vindforhold.
- Deler av prosjektene (Ulvarudla) ligger i ja- og kanskjeområder i FDP-vind.
- Prosjektene har positive grunneiere og kommuner.
- Inngrep i naturen vil kunne reduseres med avbøtende tiltak.
- 300 kV-nettet som går gjennom området har ledig kapasitet
- Lyse Produksjon kan samarbeide om transformatorstasjon med andre aktører i området.
- Lyse har gjennomføringsevne, kunnskap og mulighet til å løfte store prosjekter.
- Lyse har betydelige vannkraftressurser som kan samkjøres med utbygd vindkraft.

Etter NVEs vurdering er Brusali-Karten og Ulvarudla vindkraftverk meget gode prosjekter for kraftproduksjon. NVE vurderte i Bakgrunn for vedtak at Ulvarudla og Moi-/Laksesselafjellet vindkraftverk sammenlignet med de fem andre omsøkte vindkraftverkene, er noe bedre prosjekter når det gjelder produksjon. NVE viser videre til Bakgrunn for vedtak, hvor vi etter en helhetsvurdering likevel vurderer det slik at de samlede direkte og indirekte negative virkningene for landskap, kulturminner/kulturmiljø, friluftsliv, biologisk mangfold og støy ved bebyggelse er for omfattende.

NVE la i Bakgrunn for vedtak til grunn at Ulvarudla vindkraftverk ville blitt redusert på grunn av Forsvarets eksisterende skytefelt Sikveland/Jolifjell. NVE er, etter at konsesjonssøknaden ble avslått, blitt gjort oppmerksom på at Forsvaret vurderer å legge ned det aktuelle skytefeltet. Dersom Olje- og energidepartementet vurderer å meddele konsesjon i dette området, vil NVE anmode OED om å avklare forholdet angående skytefeltet med Forsvarsdepartementet.

NVE konstaterer at deler av Ulvarudla ligger i ja- og kanskjeområder i FDP-vind. NVE vil her vise til vurderingene under punkt 4.1 ovenfor, hvor vi bl.a. henviser til MDs og OEDs retningslinjer for planlegging og lokalisering av vindkraft. Retningslinjene sier at prosjekter som ligger innenfor et område som i fylkesdelplanen er vurdert til å ha akseptabelt konfliktpotensial, kan bli avslått, og at det kan bli gitt konsesjon til prosjekter som ligger utenfor slike områder.

Lyse viser til at de to prosjektene er støttet av kommuner og grunneiere. NVE har i Bakgrunn for vedtak konstatert at Bjerkreim, Gjesdal og Hå kommune er positive til tiltakene, og vi tok til etterretning at Time kommune i sin uttalelse er skeptisk til en etablering av Ulvarudla og Brusali-Karten vindkraftverk. NVE konstaterer at Gjesdal kommune i etterkant av vedtakene, i brev til NVE av 6.4.2010, påpeker at når det gjelder Ulvarudla vindkraftverk er det et bredt politisk flertall i Gjesdal kommune om å utvikle fornybar energi i kommunen. Det vises til at Ulvarudla vindkraftverk vil kunne få stor betydning for kommunen i form av utvikling av lokalsamfunnet og nye arbeidsplasser. Gjesdal

kommune ber derfor om en ny vurdering av søknaden. NVE konstaterer videre at Jærrådet ved ordførerne i Time, Klepp, Hå og Gjesdal har gitt sin støtte til Lyses klage på avslag på konsesjonssøknaden for Ulvarudla vindkraftverk i brev av 6.4.2010. Jærrådet mener at forholdene på Ulvarudla ligger svært godt til rette for etablering av vindkraft og påpeker at det må gjennomføres aktive tiltak dersom den politiske målsettingen om produksjon av fornybar energi innen 2020 skal nås.

Dersom vedtaket om avslag til Ulvarudla vindkraftverk opprettholdes, ønsker Lyse Produksjon subsidiært å fremme deler av Ulvarudla vindkraftverk, dvs. et mindre vindkraftverk kalt Måkaknuten. Lyse Produksjon oversendte NVE den 14.6.2010 et dokument som beskriver Måkaknuten vindkraftverk, hvor det bl.a. er gjort en egen konsekvensvurdering for samfunn, miljø og naturressurser for det reduserte prosjektet. Prosjektet er på 66 MW og ligger i hovedsak innenfor ja- og kanskjeområder i FDP-vind. Vindkraftverket er planlagt knyttet til Bjerkreim transformatorstasjon via kabel fra Moi-/Laksesvelafjellet vindkraftverk. NVE konstaterer at Lyse Produksjon ber OED om å vurdere Måkaknuten vindkraftverk. NVE har i forbindelse med klagebehandlingen av Ulvarudla vindkraftverk ikke gjort en konkret vurdering av de nye opplysningene som er fremkommet om Måkaknuten vindkraftverk. Etter NVEs vurdering vil Måkaknuten vindkraftverk eventuelt kreve ytterligere saksbehandling. Etter NVEs vurdering kan en slik saksbehandling av Måkaknuten vindkraftverk skje i forbindelse med klagebehandlingen eller i etterkant av endelig vedtak. Dersom OED ønsker å få vurdert Måkaknuten vindkraftverk i forbindelse med klagebehandlingen, kan NVE gjennomføre saksbehandlingen og eventuelt innstille til OED.

De syv omsøkte vindkraftverkene representerte en installert effekt på 988 MW, med en antatt elektrisitetsproduksjon på ca. 3 TWh. NVE la i Bakgrunn for vedtak avgjørende vekt på at etablering av alle de syv omsøkte vindkraftverkene vil medføre for omfattende negative virkninger for miljø i vid forstand. Etter NVEs vurdering vil en etablering av Ulvarudla og Brusali-Karten vindkraftverk medføre for omfattende negative virkninger for landskap, kulturminner/kulturmiljø, friluftsliv, biologisk mangfold og støy ved bebyggelse. På bakgrunn av en samlet vurdering av prosjektene, valgte NVE å halvere omsøkt installert effekt.

Med bakgrunn i ovennevnte, finner NVE ikke grunn til å endre våre vedtak om Brusali-Karten og Ulvarudla vindkraftverk.

Stigafjellet vindkraftverk

I Bakgrunn for vedtak for Stigafjellet vindkraftverk, la NVE avgjørende vekt på at kostnaden for den omsøkte nettilknytningen for vindkraftverket til Kyllingstad transformatorstasjon er for stor. Statskog har i forbindelse med sin klage på vedtaket gjort en ny gjennomgang av nettilknytningen, og i sin klage presenterer de en ny nettilknytning som de mener er økonomisk forsvarlig.

NVE konstaterer at Statskog har lagt frem en ny nettilknytning for Stigafjellet vindkraftverk som går via planlagt transformatorstasjon for Moi-/Laksesvelafjellet vindkraftverk. Kostnaden ved nettilknytningen er anslått til ca. 10 MNOK. Etter NVEs vurdering er dette en vesentlig billigere løsning enn den som var omsøkt. Løsningen vil imidlertid medføre tilleggs kostnader i form av økt transformeringskapasitet på Moifjellet og i Bjerkreim transformatorstasjon, i tillegg til en andel av nettilknytningen fra Moi-/Laksesvelafjellet til Bjerkreim transformatorstasjon. Etter NVEs vurdering vil total kostnaden for den nye nettilknytningen fra Stigafjellet være i størrelsesorden 30 MNOK.

Den løsningen for nettilknytning som Statskog har fremmet i sin klage, er etter NVEs vurdering en samfunnsmessig rasjonell løsning. I NVEs vedtak av 18.12.2009 la vi avgjørende vekt på kostnader for nettilknytningen, men la også til grunn en samlet vurdering av andre konsesjonssøkte og

konsesjonsgitte vindkraftverk i Sør-Rogaland. På denne bakgrunn finner NVE ikke grunn til å omgjøre vårt vedtak av 18.12.2009.

NVE konstaterer at den foreslåtte kabeltraseen bl.a. vil berøre en ny grunneier som tidligere ikke er berørt, og at Bjerkreim kommune ikke har behandlet saken. Dersom OED ønsker å få vurdert den nye traseen til nettilknytningen til Stigafjellet vindkraftverk i forbindelse med klagebehandlingen, kan NVE gjennomføre saksbehandlingen og eventuelt innstille til OED.

6 Endringer i og utsatt frist for oppfyllelse av vilkår i anleggskonsesjoner av 18.12.2009

Vilkår nr. 18 eller 19

Konsesjonærene søkte i brev av 26.3.2010 om utsatt frist for innsendelse av dokumentasjon iht. vilkår i konsesjonene.

I konsesjonene, hhv vilkår nr. 18 eller 19, er det stilt følgende krav:

"Konsesjonær skal oversende spesifikasjonene i de elektriske anleggene, og en nærmere beskrivelse av traseføringen av nettilknytningen fra planområdet til Bjerkreim transformatorstasjon til NVE innen 1.4.2010".

I brev til NVE fra konsesjonærene av 26.3.2010 vises det til at konsesjonærene samarbeider for å kunne presentere en felles detaljplan som viser endelig utbyggingsløsning for hele området, som skal oversendes NVE iht. vilkår nr. 3 i de respektive anleggskonsesjonene. Spesifikasjonene i de elektriske anleggene og traseføringen av nettilknytningen vil avhenge av hvilke utbyggingsløsninger som til slutt velges, og Norsk Vind Energi, Dalane Vind og Fred. Olsen Renewables søkte derfor NVE om at dokumentasjonen iht. konsesjonenes vilkår 18 og 19 oversendes samtidig med innsendelse av detaljplanen.

For SAE Vind bes det i brev av 26.3.2010 spesielt om at spesifikasjoner og traseføringen for nettløsningen internt i planområdet blir oversendt i forbindelse med innsendelse av detaljplanen. SAE Vind har oversendt informasjon om nettilknytningen fra Moi-/Laksesvelafjellet vindkraftverk til Bjerkreim transformatorstasjon innen fristen 1.4.2010.

NVE vurderte det slik at en utsatt frist for innsendelse av dokumentasjon iht. vilkår nr. 18 eller 19 var hensiktsmessig. NVE imøtekom konsesjonærenes ønske om utsatt frist for oppfyllelse av vilkåret i brev av 15.4.2010.

Vilkår nr. 10 eller 11 "Endringer i planområdets utstrekning"

I anleggskonsesjonene av 18.12.2009 satte NVE vilkår knyttet til endringer i planområdets utstrekning. Vilket fastsetter at konsesjonærene skal endre avgrensningen av planområdene for å oppfylle fastsatte vilkår om fugl, drikkevann og støy. Ny avgrensning av planområdene skulle oversendes NVE innen 1.4.2010. NVE konstaterer at konsesjonærene for Moi-/Laksesvelafjellet, Eikeland-Steinsland og Skinansfjellet har oversendt delvis justerte plangrenser. Konsesjonær for Gravdal vindkraftverk har oversendt en rapport som beskriver endringene, men det medfulgte ikke et nytt justert kart over planområdet.

NVE konstaterer at justeringene i hovedsak hensyntar fastsatte vilkår om fugl. Når det gjelder støy og drikkevann, så ber konsesjonærene for Eikeland-Steinsland og Moi-/Laksesvelafjellet om at endelig avgrensning av planområdene foretas i forbindelse med detaljplanleggingen av prosjektene. NVE legger til grunn at støynivået ikke vil være avklart før valg av turbintype er gjort, og endelig

utbyggingsløsning foreligger. NVE konstaterer videre at konsesjonærene er i dialog med IVAR om tiltak knyttet til sikring av drikkevannskilden Hagavatnet.

Etter NVEs vurdering er det hensiktsmessig å avvente endelig avgrensning av planområdene til beslutningsgrunnlaget er tilstrekkelig, og legger til grunn at dette kan gjøre i forbindelse med oversendelse av detaljplan. NVE legger videre til grunn at justeringene av planområdene av hensyn til fugl er ivare tatt av konsesjonærene.

På bakgrunn av vurderingene ovenfor, anmoder NVE OED om å endre vilkår nr. 10 eller 11 i anleggskonsesjoner av 18.12.2009 til følgende:

Skinansfjellet

"Konsesjonær skal endre avgrensningen av planområdet for å oppfylle vilkår om drikkevann og støy, som fastsatt i vilkår 8 og nytt vilkår om drikkevann, jf. kapittel 4.5. Ny avgrensning av planområdet skal oversendes NVE i forbindelse med utarbeidelse av detaljplan."

Eikeland-Steinsland

"Konsesjonær skal endre avgrensningen av planområdet for å oppfylle vilkår om drikkevann og støy, som fastsatt i vilkår 7 og 9. Ny avgrensning av planområdet skal oversendes NVE i forbindelse med utarbeidelse av detaljplan."

Gravdal

"Konsesjonær skal endre avgrensningen av planområdet for å oppfylle vilkår om støy, som fastsatt i vilkår 8. Ny avgrensning av planområdet skal oversendes NVE i forbindelse med utarbeidelse av detaljplan."

Moi-/Laksesvelafjellet

"Konsesjonær skal endre avgrensningen av planområdet for å oppfylle vilkår om drikkevann og støy, som fastsatt i vilkår 7 og 9. Ny avgrensning av planområdet skal oversendes NVE i forbindelse med utarbeidelse av detaljplan."

7 Status i reguleringsplaner

Alle vindkraftverk måtte inntil 1.7.2009 avklares både i medhold av energiloven og plan- og bygningsloven (pbl). Kommunen er ansvarlig myndighet etter planbestemmelsene i pbl. NVE er ansvarlig myndighet etter energiloven. Den 1.7.2009 trådte det i kraft endringer i pbl. Kraftproduksjonsanlegg omfattes fortsatt av pbl, men det er ikke lenger krav om at det skal utarbeides reguleringsplan for slike anlegg. Kommunen kan utarbeide slike planer, men kan ikke pålegge utbygger å lage planutkast.

NVE informerte Bjerkreim og Hå kommuner om endringene i plan- og bygningsloven i brev av 1.3.2010. NVE viste her til at ved eventuell motstridighet mellom konsesjonsvedtak og arealplan kan Olje- og energidepartementet la konsesjonsvedtak etter energiloven få virkning som statlig plan. For konsesjonssaker som ikke er avsluttet før den 1.7.2009 vil de nye bestemmelsene være gjeldene.

NVE viser videre til, i brevet av 1.3.2010, at når det gjelder påbegynte reguleringsplaner som er lagt ut til offentlig ettersyn, er dette å anse som kommunens plan, og det er den enkelte kommune som må ta stilling til videre planprosess. Dersom kommunen velger å terminere behandlingen av planen, må dette skje i dialog med forslagsstiller.

Etter NVEs vurdering foreligger det to alternativer for videre behandling av de påbegynte reguleringsplanene;

1. Reguleringsplanene sluttbehandles.
2. Videre avklaring avventes inntil endelig konsesjonsvedtak foreligger fra OED. Når endelig konsesjon foreligger, kan konsesjonær søke kommunen om dispensasjon fra gjeldende arealbruk fastsatt i kommuneplanen.

NVE har i konsesjonene satt vilkår om at anleggene skal bygges, drives og vedlikeholdes i henhold til Plan for landskap og miljø som skal utarbeides av konsesjonær i samarbeid med berørt kommune. Kommunen har gjennom denne planen anledning til å sikre forhold knyttet til arealbruk.

NVE anbefalte i brev av 1.3.2010 Hå og Bjerkreim kommuner, på bakgrunn av ovennevnte, om å terminere reguleringsplanprosessen og at evt. viktige hensyn for kommunene kan sikres gjennom dispensasjonen og/eller Plan for landskap og miljø.

Status Skinansfjellet vindkraftverk, Hå kommune

Kommunestyret i Hå vedtok 10.11.2005 at det skulle utarbeides reguleringsplan for Skinansfjellet vindkraftverk. Tiltakshaver Norsk Vind Energi AS utarbeidet forslag til reguleringsplan for vindkraftverket. Utvalg for tekniske saker og næring i Hå kommune behandlet planforslaget 16.12.2008 og vedtok da å legge reguleringsplanen ut på offentlig ettersyn. Tiltakshaver og Hå kommune skal deretter ha blitt enige om å avvente videre behandling av reguleringsplanen inntil konsesjonssøknaden var sluttbehandlet av NVE.

NVE konstaterer at Hå kommunestyre den 29.6.2010 vedtok å opprettholde sitt vedtak av 10.11.2005 om at det skal utarbeides reguleringsplan for Skinansfjellet vindkraftverk.

NVE konstaterer at Hå kommune i sin høringsuttalelse til søknaden er positiv til tiltaket.

Status Eikeland-Steinsland, Gravdal og Moi-/Laksesvelaffjellet vindkraftverk, Bjerkreim kommune

Det er utarbeidet reguleringsplan for de tre vindkraftverkene i Bjerkreim kommune. Alle planene har vært til 1. gangs behandling. Ingen av reguleringsplaner er ferdigbehandlet i kommunene.

NVE konstaterer at Bjerkreim kommune i sine høringsuttalelser til søknadene er positiv til tiltakene.

NVE vil løpende orientere OED om den videre planbehandlingen i Bjerkreim og Hå kommuner.

8 Forholdet til ettårs fristen i oreigningsloven § 16

Vedtak om ekspropriasjon bortfaller etter oreigningsloven § 16 dersom begjæring om skjønn ikke er sendt innen ett år.

I disse sakene er det kun klaget på konsesjonsvedtakene, og ikke på vedtaket om samtykke til ekspropriasjon. Vedtakene om ekspropriasjon gis ikke virkning før klagesaken på konsesjonsvedtaket er avgjort. I den grad OED stadfester konsesjonsvedtakene eller konsesjonsvedtakene endres ved at det gis nye vilkår, vil NVE be OED ta stilling til behovet for å fastsette at også ekspropriasjonsvedtakene skal gjelde med virkning fra datoen for klagevedtaket.

9 NVEs konklusjon

NVE har mottatt til sammen syv klager på vedtakene om konsesjon til Gravdal, Moi-/Laksesvelafjellet, Skinansfjellet og Eikeland-Steinsland vindkraftverk.

Flere av klagerne mener at forholdet til biologisk mangfold, herunder hubro, trekkende rovfugl og kystlynghei, ikke er tilstrekkelig vurdert i NVEs Bakgrunn for vedtak. Enkelte av klagerne er bekymret for visuelle virkninger og påpeker at vindkraftverkene kommer til å bli et dominerende landskapselement. NVE har vurdert sakene iht. klagers anførsler og kan ikke se at det har fremkommet momenter i klagen som gir grunn til å endre vurderingene som er gjort i Bakgrunn for vedtak.

Det påpekes i enkelte av klagen at formålet i naturmangfoldloven ikke er ivaretatt gjennom prosessene som ligger til grunn for konsesjonsvedtakene. NVE har gjennomgått formålet med naturmangfoldloven og kan ikke finne grunn til å endre vurderingen om at §§ 7-12 i naturmangfoldloven er ivaretatt. Videre deler NVE heller ikke klagers syns på at vedtakene bryter med Bern-konvensjonen.

NVE har mottatt til sammen tre klager på vedtakene om avslag til Ulvarudla, Brusali-Karten og Stigafjellet vindkraftverk.

NVE har gjennomgått klagen fra tiltakshaverne Lyse Produksjon og Statskog, og kan ikke se at det har fremkommet momenter som vil endre NVEs vedtak om avslag på konsesjonssøknadene for Ulvarudla, Brusali-Karten og Stigafjellet vindkraftverk.

NVE konstaterer at Lyse Produksjon har fremmet deler av Ulvarudla vindkraftverk, kalt Måkaknuten. Det er gjennomført en egen konsekvensutredning for dette prosjektet. NVE har i forbindelse med klagebehandlingen av Ulvarudla vindkraftverk ikke gjort en konkret vurdering av de nye opplysningene som er fremkommet om Måkaknuten vindkraftverk. Etter NVEs vurdering vil Måkaknuten vindkraftverk eventuelt kreve ytterligere saksbehandling hos NVE. Etter NVEs vurdering kan en slik saksbehandling av Måkaknuten vindkraftverk skje i forbindelse med klagebehandlingen eller i etterkant av endelig vedtak. Dersom OED ønsker å få vurdert Måkaknuten vindkraftverk i forbindelse med klagebehandlingen, kan NVE gjennomføre saksbehandlingen og eventuelt innstille til OED.

NVE konstaterer videre at Statskog har fremmet en ny nettilknytning for Stigafjellet vindkraftverk. Dersom OED ønsker å få vurdert den nye traseen for nettilknytning av Stigafjellet vindkraftverk i forbindelse med klagebehandlingen, kan NVE gjennomføre saksbehandlingen og eventuelt innstille til OED.

Flere av klagerne påpeker at vedtakene er i strid med fylkesdelplan for vindkraft i Rogaland. NVE konstaterer at hovedandelen av de syv vedtakene av 18.12.2009 ikke er i tråd med anbefalingene i fylkesdelplanen. NVE konstaterer at administrasjonen i Rogaland fylkeskommune påklaget NVEs vedtak om konsesjon til Moi-/Laksesvelafjellet, Skinansfjellet og Gravdal vindkraftverk, med henvisning til nei-områder i FDP-vind, et svært høyt samlet konfliktnivå og usikkerhet knyttet til rovfugltrekk og hekkende hubro. Klagen ble senere trukket, etter Fylkesutvalgets behandling av administrasjonen sin klage.

Etter NVEs vurdering er vedtakene av 18.12.2009 i tråd med MD og OEDs retningslinjer for planlegging og lokalisering av vindkraftanlegg (2007). Her påpekes at det i vurderingen av områder i planarbeidet bør det legges vekt på lavest mulig miljø- og samfunnskostnader per kWh generelt. Dette tilsier en prioritering av større utbygginger konsentrert til avgrensede områder fremfor spredt

utbygging av mindre anlegg. Etter NVEs vurdering er det aktuelle området det eneste i Rogaland hvor forutsetningene for en betydelig konsentrert utbygging av meget gode vindkraftverk er til stede. Sentralnettet med tilstrekkelig ledig kapasitet går gjennom planområdene. Vindkraftverkene vil tilknyttes eksisterende sentralnettledning via en ny felles transformatorstasjon. NVE konstaterer at etableringen av vindkraftverkene kun medfører ca. 5 km med nye luftledninger i området. De prosjektene som er meddelt konsesjon representerer etter NVEs vurdering et nødvendig utbygningsomfang for at konsesjonærene skal kunne håndtere kostnader forbundet med de omfattende vilkår som er satt for tiltak i Forsvarets radar og kostnader ved etablering av Bjerkreim transformatorstasjon. Etter NVEs vurdering vil ikke en konsentrert utbygging være realiserbart dersom omfanget av utbyggingsløsningen reduseres. Utbyggingsomfanget vil også gi mulighet for å gjennomføre de omfattende vilkår som er satt for å erverve kunnskap om virkninger av vindkraftverk for fugl.

NVE vil anmode OED om å endre vilkår nr. 10 eller 11 i anleggskonsesjonene av 18.12.2009, jf. vurderingene i kapittel 6. NVE vil samtidig anmode OED om å ta inn nytt vilkår i anleggskonsesjonen for Skinansfjellet vindkraftverk som sikrer drikkevannskilden Hagavatnet, jf. vurderingene i kapittel 4.5.

Med bakgrunn i klagen og NVEs vurderinger av disse, kan NVE ikke se at det har kommet frem nye momenter i sakene som tilsier at våre vedtak av 18.12.2009 bør omgjøres eller oppheves.